

AKADEMICKÝ BULLETIN

AB

AKADEMICKÝ
BULLETIN

Akademie věd
České republiky

e-magazín AV ČR 08-09 2022

For
English,
click
here

KNIHOVNA

Jakým výzvám čelí Knihovna Akademie věd ČR v digitální době?

Akademie věd ocenila
své nejlepší vědce

Jak řešit genderovou
nerovnost ve vědě

Hledejte s námi novou
generaci vědců

Vážené kolegyně, vážení kolegové,

zářijové dvojčíslo e-časopisu *AB / Akademický bulletin* věnujeme Knihovně Akademie věd ČR. Společně s Kanceláří Akademie věd ČR a Střediskem společných činností AV ČR patří do trojlístku pracovišť, která sídlí na stejné adrese v centru Prahy. Interiér někdejší spořitelny, jejíž trezory dnes namísto zlatých cihlíček chrání knihy a listkové katalogy, můžeme právem považovat za jednu z chloub sídla Akademie věd ČR. Prostory knihovny, jimž dominuje nádherná dvorana, znají především studenti a badatelé. Více než půl milionu knižních svazků a takřka stejný počet zpřístupněných elektronických publikací totiž vytváří vynikající zázemí pro studium všech vědních disciplín a oborů. Také proto počet registrovaných čtenářů a čtenářek každým rokem narůstá – k letošnímu roku jich Knihovna Akademie věd ČR eviduje přes šest tisíc. V rozhovoru s její ředitelkou Magdalénou Veckovou se dočtete, že smyslem akademické knihovny není jen půjčování a skladování knih, ale také třeba bádání v oblasti dějin knižní kultury nebo spolupráce na Evropském cloudu pro otevřenou vědu, který bude vědecké komunitě sloužit k ochraně a rychlejšímu sdílení dat a výsledků výzkumu.

Stojí za připomenutí, že Knihovna Akademie věd ČR musela za poslední dvě dekády čelit mnoha výzvám, ať už jde o povodně v roce 2002, výbuch plynu v Divadelní ulici roku 2013, nebo nástrahy digitální doby. Navzdory tomu, nebo možná právě proto, jde v současnosti o sebevědomou a úspěšnou instituci, která má v naší rodině pracovišť Akademie věd ČR své nezastupitelné místo.

Vážené čtenářky, vážení čtenáři, přeji vám inspirativní čtení.

Markéta Pravdová

Dear colleagues,

The focus of the September issue of the *AB / Academic Bulletin* e-magazine is the Library of the Czech Academy of Sciences (CAS). Together with the Head Office of the CAS and the Centre of Administration and Operations of the CAS, it belongs to a triad of CAS institutes located at the same address in the heart of Prague. The interior of the former savings bank, whose vaults now protect books and card catalogues instead of gold reserves, can rightly be considered the pride and joy of the CAS headquarters. Mainly students and researchers are familiar with the premises of the Library, dominated by a beautiful atrium. The resource of more than half a million volumes of books and almost the same number of electronic publications creates an excellent base for research in all scientific disciplines and fields. This is also why the number of registered library users grows every year – as of this year, the Library of the CAS has over six thousand registered readers. In the in-depth interview with its director, Magdaléna Vecková, you will find out, among other things, that the purpose of an academic library is not only to loan out and store books, but also to research the history of book culture or work on the European Open Science Cloud, whose aim is to enable the protection and faster sharing of data.

It is worth remembering that the Library of the CAS has had to face many challenges over the last two decades, be it the 2002 floods, the gas explosion in Divadelní Street in 2013, or the pitfalls of the digital age. Despite these challenges, or perhaps because of them, the Library is now an established and successful institution that has an irreplaceable place in our family of CAS institutes.

Dear readers, I wish you an inspiring read.

Markéta Pravdová

EDITORIAL

Úvodní slovo – Markéta Pravdová
členka Akademické rady AV ČR 2

KRÁTKÉ ZPRÁVY

Z Akademie 4

OCENĚNÍ

Plody trpělivého bádání:
vědci získali čestné medaile 6

Vědecké naděje z Akademie věd
ocenilo Velvyslanectví Francie 8

Eva Zažímalová obdržela čestný doktorát
od Vysoké školy chemicko-technologické 9

Po stopách hrášku:
Jaroslav Doležel získal čestný doktorát 9

TÉMA

Knihovna v éře jedniček a nul
Jedno z tradičních pracovišť čelilo v posledních dvou
dekádách mnoha výzvam. Jak se vyrovnává s nástrahami,
které mu do cesty kladou digitální doba, příroda i náhoda?
Jaké příběhy se odehrávají mezi regály s knihami? 10

NÁZORY

Jak řešit genderovou nerovnost
v českém výzkumném prostředí? 16

Rovný přístup k hodnocení:
musíme změnit uvažování 17

POPULARIZACE

Hledejte s námi novou generaci vědců 20

NAŠE MÍSTA

Knihkupectví Academia,
místo pro vášnivé čtenáře 22

Z PRACOVÍŠŤ

Vědci postavili na Národní
experimentální laboratoř 24

Bez dokumentů není civilizace,
potvrzují diplomatické edice 26

KNIHY

Nové knihy 28

Absolutním vítězem Cen Nakladatelství
Academia se stal *Panovnický majestát* 29

Dějiny Židů jsou součástí příběhu
českých zemí, dokládá nová kniha 29

TOPIC

The Library in the era of ones and zeros
How does this traditional institution, having faced many
challenges over the past two decades, cope with the
pitfalls posed by the digital age, nature, and chance?
What stories are unfolding among its bookshelves? 30

SUMMARY

Věda fotogenická 36

Rada pro výzkum, vývoj a inovace se rozšířila o nové členy z Akademie věd ČR

Vláda 14. září 2022 schválila návrh na jmenování osmi nových členů a členek Rady pro výzkum, vývoj a inovace. Najdeme mezi nimi také čtyři členy z pracovišť Akademie věd ČR: Adélu Gjuríčovou z [Ústavu pro soudobé dějiny](#), Danu Hamplovou ze [Sociologického ústavu](#), člena Akademické rady AV ČR Jiřího Homolu z [Ústavu fotoniky a elektroniky](#) a Ladislava Křišťoufka z [Ústavu teorie informace a automatizace](#). V Radě naopak končí její dosavadní první místopředseda Pavel Baran, předseda Vědecké rady AV ČR.

Více se dočtete [zde](#) »

Akademie věd ČR odsoudila útok Ruska na ukrajinské univerzity, je nepřijatelný

Akademie věd ČR se připojila k prohlášení České konference rektorů a Učené společnosti ČR, kterým odsuzují útok ruských raket na dvě univerzity v ukrajinském Mykolajivu 15. července 2022. Chování vojsk Ruské federace považuje předsedkyně Akademie věd ČR Eva Zažimalová za nepřijatelné. Útok na ukrajinské univerzity je po útocích na divadla, nemocnice, kostely či obchodní centra dalším skutkem, který potvrzuje ruskou neúctu vůči civilizačním hodnotám a hlubokou nenávist ke svobodě, deklarují rektorky a rektori vysokých škol České republiky, sdružení v České konferenci rektorů.

Více se dočtete [zde](#) »

Život vědkyně, světelný smog i odkaz Jana Husa. Vědci přednášejí seniorům

Vědci z Akademie věd ČR zahájili v letošním roce jedinečnou sérii přednášek v Domově pro seniory Chodov. Předsedkyně Akademie věd ČR Eva Zažimalová seniorům přiblížila vědecký život, Pavel Suchan z [Astronomického ústavu AV ČR](#) téma světelného smogu a nedostatku tmy. Zájemci se letos mohli těšit ze zářijové přednášky spisovatele a ředitele [Nakladatelství Academia](#) Jiřího Padevěta o konci druhé světové války a začátku míru v Čechách. V listopadu během [Týdne Akademie věd ČR](#) bude o odkazu Jana Husa přednášet Eva Doležalová z [Historického ústavu AV ČR](#), dobu komunistického Československa připomene příští rok Marta Edith Holečková z [Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR](#). Přednášky se konají jako součást [Vědecko-technického klubu](#) Domova pro seniory Chodov. Jde o vůbec první zařízení sociálních služeb pro seniory, do kterého docházejí vědci a vědkyně z Akademie věd ČR. Přednášky jsou volně přístupné nejen obyvatelům domova z pražského Chodova, ale rovněž veřejnosti se zájmem o vědu.

Více se dočtete [zde](#) »

Co děti vědců z Ústavu biologie obratlovců AV ČR – mají si kde hrát?

[Ústav biologie obratlovců AV ČR](#) poprvé organizoval ve dnech 14.–19. srpna 2022 letní tábor pro děti vědců. K uspořádání akce ho motivovalo získání ocenění „HR Excellence in Research Award“. Jeho prostřednictvím se zavázal, že podpoří spojení rodičovství a vědecké práce. Tábor se proto naplánoval tak, aby se termínově překrýval s největší konferencí v oblasti evoluční biologie.

Více se dočtete [zde](#) »

Z Národní do Orientu. Navštivte výstavu s příchutí exotiky a nostalgie

Cestovat prostorem i časem lze zdarma v Galerii Věda a umění v budově Akademie věd ČR na Národní. Dobrodružství z objevování vzdálených exotických kultur zažijí návštěvníci na vlastní kůži na výstavě *Československo v Orientu: Orient v Československu 1918–1938*. Příchozí si zde mohou prohlédnout předměty přivezené z Orientu nebo artikly, jež byly určeny k vývozu do těchto zemí.

Více se dočtete [zde](#) »

Národní ústav pro výzkum rakoviny spojuje pracoviště z celého Česka

Výzkum umožňující lepší diagnostiku a léčbu nádorových onemocnění, podpora mladých vědců i zvýšení povědomí o významu medicínského výzkumu patří mezi cíle [Národního ústavu pro výzkum rakoviny](#). Ústav propojuje 71 excelentních týmů z 11 pracovišť v Praze, Olomouci a Brně. Financován je částkou 1,4 miliardy korun z prostředků EU.

Více se dočtete [zde](#) »

Na fyziku v týmu: středoškoláci se umístili na druhém místě v mezinárodní soutěži

Tým pěti středoškoláků z Česka, zastřešený [Ústavem fyzikální chemie J. Heyrovského AV ČR](#), získal na náročném Mezinárodním turnaji mladých fyziků v Rumunsku stříbrnou medaili a umístil se tak těsně za týmem Německa. Na přípravě studentů se podílel také [Fyzikální ústav AV ČR](#), kde soutěžící týmu NAFTA (Na Fyziku v Týmu) získali základy pro badatelskou práci ve fyzice. „Na našem pracovišti prováděli studenti i některá měření během příprav na mezinárodní kolo. Ústav fyzikální chemie J. Heyrovského poskytl týmu zázemí,“ vyzdvihl spolupráci obou institucí Hynek Němec z Fyzikálního ústavu AV ČR.

Více se dočtete [zde](#) »

Plody trpělivého bádání: vědci získali čestné medaile

Trpělivost často nese ovoce – tvrzení, které platí nejen v životě, ale také ve vědě. **Své o tom ví i jedenáctka vědců, která se za své služby nejen badatelskému světu dočkala odměny v podobě čestných medailí Akademie věd ČR.**

Vědci převzali medaile od předsedkyně Akademie věd ČR Evy Zažimalové při ceremonii 14. září 2022 v sídle Akademie věd ČR na Národní třídě. Nového laureáta má rovněž nejvyšší ocenění *De scientia et humanitate optime meritis*.

„Rozmanitost a přirozená potřeba poznávat svět a jeho zákonitosti spoluvytvářejí ducha naší instituce – ducha, který si zakládá na tom, že pokud chceme světu porozumět, musíme jej pořádkem poznávat,“ vyzdvihla Eva Zažimalová a zdůraznila důležitost trpělivé a systematické vědecké práce: „Jsem ráda, že můžeme vzdát hold osobnostem, které touto cestou jdou a jejichž práce si vážíme.“

JAKÝ BY BYL SVĚT BEZ ŽIVÉ PŮDY

Medaili *De scientia et humanitate optime meritis* uděluje Akademie věd ČR od roku 1995 za zvláště významný přínos vědě. Nejnovějším oceněným se stal půdní mikrobiolog **Miloslav Šimek** z [Ústavu půdní biologie a biogeochemie Biologického centra AV ČR](#). Dlouhodobě se specializuje na výzkum skleníkových plynů, které v půdách vytvářejí mikroorganismy a živočichové, a jejich uvolňování.

Spolupracoval s mnoha pracovišti včetně Mezinárodní agentury pro atomovou energii ve Vídni. Zde se s dalšími odborníky podílel na publikaci, která popisuje měření a hodnocení emisí plynů z půdy. V posledních letech se zaměřuje na její využívání a degradaci. Zároveň se věnuje výuce a zvyšování povědomí o oboru „svěho srdce“ – například knihami [Skleníkové plyny z půdy a zemědělství](#) a [Živá půda](#),

jež je v českém prostředí unikátním kompendiem o půdě.

Miloslav Šimek stojí mimo jiné i za putovní výstavou [Bez půdy to nepůjde](#). „Existence půdy je naprosto fascinující, tedy fakt, že se vůbec v přírodě vyvinula. Jen si představte, jaký by byl svět bez půdy,“ uvedl Miloslav Šimek v časopisu [A/Věda a výzkum](#).

Stejně jako si nelze představit svět bez půdy, nemůže si česká věda představit půdní biologii bez přínosu Miloslava Šimka. „Po zásluze proto získal nejvýznamnější vyznamenání, které Akademie věd uděluje,“ poznamenal během ceremonie ředitel [Biologického centra AV ČR](#) Libor Grubhoffer.

VE STOPÁCH HEYROVSKÉHO ODKAZU

Medaili Jaroslava Heyrovského za zásluhy v chemických vědách získal **Jiří Hanika** z [Ústavu chemických procesů AV ČR](#), někdejší ředitel tohoto pracoviště. Pro jeho práci ve sféře chemického reaktorového inženýrství, heterogenní katalýzy, organických technologií, petrochemie a farmaceutického inženýrství je typické napojení na průmysl. Stal se totiž spoluautorem téměř tří desítek patentů. Se zahraničními firmami spolupracoval na výzkumu řízení reaktorů se zkrápnělou vrstvou katalyzátoru, které lze využít pro čištění odpadních vod.

„Na Nobelovu cenu jej nominovali osmnáctkrát – a rovnou ve třech různých vědních oblastech, což jen dokazuje ohromnou šíři jeho záběru. Je mi proto ctí, že přebírám medaili s jeho jménem,“ připomněl Jiří Hanika v poděkování osobnost Jaroslava Hey-

rovského, jehož jméno medaile hrdě nese.

Totéž ocenění obdržel **Antonín Vlček** z [Ústavu fyzikální chemie J. Heyrovského AV ČR](#). Jeho „domácím“ vědním odvětvím je fotofyzika a fotochemie sloučenin přechodných kovů (platiny, manganu, železa a mědi), které se často vyskytují například v enzymech. Působí také na Queen Mary University of London, aktivně se stále věnuje i laboratorní práci.

Jak Antonín Vlček uvedl, ve vědě je důležitá spolupráce s kolegy: „Částečně působím v Londýně, práce na různých místech přináší různé aspekty výzkumu, což je nenahraditelné.“

SKVĚLÁ LÉTA V AKADEMII

Medaili Ernsta Macha za zásluhy ve fyzikálních vědách získali **Jiří Chýla** a **Ivan Pelant**, dvě vědecké osobnosti z [Fyzikálního ústavu AV ČR](#).

Jiří Chýla se zabývá fyzikou elementárních částic a strukturou hmoty a síly mezi jejími základními stavebními prvky, především kvarky. Přípravoval teoretické nástroje pro popis srážek fotonů s protony. Vedle vědecké práce se věnuje vědní politice a popularizaci vědy. V letech 2006–2011 koordinoval Centrum částicové fyziky.

„Padesát let, které jsem v Akademii věd prožil, bylo skvělých. Snad jsem svým dílem také přispěl k rozvoji fyziky i formování vědní politiky v letech, kdy to měla naše instituce těžké,“ poznamenal Jiří Chýla.

Ivan Pelant se soustřeďuje na luminiscenční jevy v pevných látkách a laserovou spektroskopii. Inicioval vybudování spektroskopické luminiscenční laboratoře s vysokým časovým

rozlišením a zasloužil se o vývoj unikátních nanomateriálů. Je spoluautorem patentů a řešitelem grantů, spolupracoval se zahraničními pracovišti. Za knihu [Luminiscenční spektroskopie II](#) získal cenu Josefa Hlávky za vědeckou literaturu.

„Děkuji spolupracovníkům, vedení ústavu, kolegům ze zahraničních institucí i své rodině. Umožnili mi, abych tuto úžasnou cenu získal,“ řekl Ivan Pelant.

RYBY, EKOSYSTÉMY I GENETICKÉ VARIANTY

Medailí Gregora Johanna Mendela za zásluhy v biologických vědách ocenila Akademie věd ČR čtveřici vědců: [Jana Kubečku](#) z [Hydrobiologického ústavu Biologického centra](#), [Františka Marce](#) z [Entomologického ústavu Biologického centra](#), [Karla Pracha](#) z [Botanického ústavu](#) a [Michala Pravence](#) z [Fyziologického ústavu](#).

Celoživotní práce [Jana Kubečky](#) se pojí s ichtyologií a ekologií ryb, zejména údolních nádrží a jezer. Zavedl nové metody, které odborníci velmi oceňují. Založil také mezinárodní výzkumnou školu a pracoviště pro průzkumy ryb velkých vnitrozemských vod [Fish Ecology Unit](#) Hydrobiologického ústavu BC AV ČR. Od roku 2012 působí jako ředitel svého domovského ústavu.

„Rozpory vedou k pokroku,“ uvedl při převzetí medaile Jan Kubečka, když vysvětloval své rebelství, které provází jeho dlouholeté působení v Hydrobiologickém ústavu AV ČR. „Měl jsem ale štěstí pracovat se spoustou skvělých kolegů, s nimiž jsme snad o trochu posunuli znalosti v našem oboru. Snažte se být čestní a spravedliví a budete i šťastní, jako jsem v tuto chvíli já.“

[František Marec](#) se věnoval hlavně pohlavním chromozomům motýlů. Je uznávaným odborníkem na genetiku a cytogenetiku hmyzu. Podílel se na zavedení metod molekulární buněčné genetiky pro analýzu chromozomů u hmyzu. Pomohl také objevit prvního haploidního živočicha.

„Jsem rád, že jsem ocenění získal v roce dvoustého výročí narození Gregora Mendela. Sám jsem navíc studoval v Brně a ještě si pamatuji, jak jsem

ve cvičeních počítal hrášky,“ připomněl František Marec.

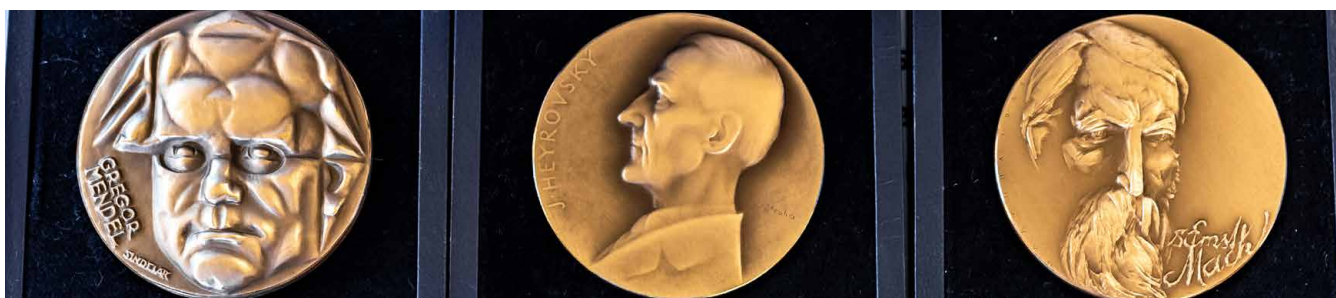
Významný ekolog [Karel Prach](#) se zabývá změnami vegetace po jejím narušení a obnovou ekologických funkcí po zničení ekosystémů, například těžbou nerostných surovin. Později se zaměřil také na ekologii říčních niv a invaze nepůvodních rostlin. Obdivuhodný je především jeho komplexní pohled na obor ekologie obnovy.

Renomovaný vědec s nadsázkou komentoval, že medaile se uděluje za celoživotní dílo. Říkal si proto, jestli jej kolegové neodepisují: „Věřím ale, že budu pokračovat a že leccého v obnově ekosystémů ještě dosáhneme.“

[Michal Pravenec](#) zkoumá, jaké genetické varianty způsobují běžné choroby, například cukrovku. V genetice komplexních znaků u zvířecích modelů získal mezinárodní uznání. V roce 2015 obdržel na výzkum, který zjišťuje, jak nadbytek soli způsobuje hypertenzi, jeden z nejvyšších grantů Akademie věd ČR – Akademickou prémie. Uznávaný vědec ve své řeči poděkoval svému domovskému pracovišti i kolegům za jejich spolupráci: „Ocenění si velmi vážím.“

ŽIVOT ZASVĚCENÝ ČÍSLŮM

Nositelem medaile Bernarda Bolzana za zásluhy v matematických vědách se

stal **Martin Markl** z [Matematického ústavu AV ČR](#). Mezinárodních úspěchů dosáhl v algebře, geometrii, topologii a jejich aplikaci na matematickou fyziku. Jeho badatelské výsledky znají rovněž laureáti Fieldsovy medaile, pomyslné nobelovky v matematice. Je také řešitelem Akademické prémie, kterou získal před několika lety.

„Narodil jsem se v rodině, která mě přirozeně podporovala ve vysokoškolském studiu. Třicet let jsem prožil v komunismu, nikam jsem prakticky nemohl vycestovat a čas jsem věnoval hlavně studiu,“ vysvětlil Martin Markl a dodal, že teprve po pádu železné opony získal několik stipendií, která jej přivedla na nejlepší zahraniční pracoviště a pomohla mu naplno rozvinout jeho vědecký potenciál. Podrobnosti o jeho výzkumu podpořeném Akademickou prémie si můžete přečíst ve čtvrtletníku [A / Věda a výzkum](#).

NĚDALO SE TADY VŮBEC DÝCHAT

Medaili Františka Palackého za zásluhy v historických vědách převzal **Miroslav Vaněk** z [Ústavu pro soudobé](#)

[dějiny AV ČR](#). Věnuje se moderním dějinám od roku 1991. V bádání zavedl metodu takzvané orální historie, kterou se mu podařilo s pomocí zahraničních kolegů institucionalizovat. V roce 2000 založil Centrum orální historie – první takové pracoviště v postsocialistické Evropě. Dva roky působil také ve funkci prezidenta International Oral History Association.

„Předsedkyně Akademie věd narážela na název našeho oboru – orální historie. Proč neříkáme ústní historie. Mám s názvy podobné problémy již od studií, kdy jsem obhajoval disertaci,“ vysvětlil s úsměvem Miroslav Vaněk a dodal, že všichni ostatní měli práce opatřeny honosnými čtyřřádkovými názvy, jeho práci ale uvedli jako „Nedalo se tady dýchat“ bez vysvětlujícího podtitulu „Ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989“.

„Nikdo tak nevěděl, o co přesně jde,“ řekl Miroslav Vaněk a dodal, jak je rád, že se po nejrůznějších peripetiích může věnovat oboru, jemuž zasvětil svůj profesní život.

Práci Miroslava Vaňka si můžete připomenout v článku [Sametové otazníky](#), který vyšel v časopisu [A / Věda a výzkum](#).

ČESKÉ HISTORIOGRAFICKÉ PRÁCE V RAKOUSKU

O den později, 15. září 2022, obdržel v pražské Lannově vile medaili Františka Palackého za zásluhy v historických vědách **Peter Urbanitsch**. Rakouský vědec patří k nejvýznamnějším odborníkům na dějiny habsburské monarchie 19. století. Dlouhodobě působil na Rakouské akademii věd.

Jeho nejvýraznější přínos spočívá ve spoluautorství devíti svazků *Die Habsburgermonarchie 1848–1919*. Projekt je nejen jeho *opus magnum*, ale také zásadní dílo rakouské historiografie obecně.

Peter Urbanitsch se podílel také na českém vědeckém životě. Vedle toho, že spolupracoval na mezinárodních projektech a publikacích a účastnil se zde konferencí, přičinil se o vydávání českých historiografických prací ve své vlasti. Šlo mimo jiné o díla Jiřího Kořalky. Ve výzkumu se dotkl také osobnosti geografa Jana Palackého, syna Františka Palackého. Je tedy zároveň symbolické, že převzal medaili s jeho jménem.

Fotogalerii z ceremoniálu, který se konal na Národní, naleznete [zde](#) » •

VĚDECKÉ NADĚJE Z AKADEMIE VĚD OCENILO VELVYSLANECTVÍ FRANCIE

Čeští vědci získali ocenění v soutěži doktorandů pořádané Velvyslanectvím Francie v České republice. Ceny převzali 24. června 2022 od renomovaných badatelů a J. E. Alexise Dutertra, francouzského velvyslance v ČR v pražském Buquoyanském paláci. Soutěži předsedal Jean-Marie Lehn, nositel Nobelovy ceny za chemii. Z padesáti doktorandů mladších třiceti tří let, které nominovaly vysoké školy nebo Akademie věd ČR, získalo ocenění osmnáct. Mezi nimi nechyběli ani vědci z pracovišť naší instituce. V soutěži Sanofi v oboru farmacie získala druhé místo **Eliška Grosmanová** z [Ústavu makromolekulární chemie AV ČR](#), v oblasti životního prostředí Make our planet great again obsadila druhé místo **Zuzana Kluková** z [Ústavu termomechaniky AV ČR](#) (na snímku), na třetím místě ceny Henri Becquerel Prize se umístil **Marek Sommer** reprezentující [Ústav jaderné fyziky AV ČR](#).

Fotografie z ceremoniálu naleznete [zde](#) »

Eva Zažímalová obdržela čestný doktorát od Vysoké školy chemicko-technologické

Sedmdesátka není zanedbatelný věk ani v životě univerzity. **Vysoká škola chemicko-technologická v Praze oslavila sedmdesát let existence mimo jiné i udělením čestných doktorátů a Medailí Emila Votočka.** Ocenění byli také zástupci Akademie věd.

Nejnovějšími nositeli titulu *doctor honoris causa* se stala předsedkyně Akademie věd ČR **Eva Zažímalová** a **Zdeněk Hostomský** z [Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR](#). Medaili získal **Martin Hof** z [Ústavu fyzikální chemie J. Heyrovského AV ČR](#).

Udělením čestných doktorátů a medailí vyvrcholily 23. září 2022 oslavy založení Vysoké školy chemicko-technologické v Praze.

Ceremoniál se uskutečnil v prostorách Strahovského kláštera. „Oslavy významných výročí jsou vhodnou příležitostí k ocenění osobností. V případě našich tří čestných doktorátů a dvou Medailí Emila Votočka jde o mimořádné osobnosti české i evropské vědy, které přispívají k dobrému jménu Vysoké školy chemicko-technologické a s nimiž budeme nadále spolupracovat,“ poznamenal rektor univerzity Pavel Matějka a doplnil, že ocenění má laureátům dodat energii do dalšího rozvoje evropského výzkumného prostoru.

ZÁSADNÍ VÝZNAM SPOLUPRÁCE

Čestný titul získala biochemička a předsedkyně Akademie věd ČR Eva Zažímalová: „Čestného doktorátu od Vysoké školy chemicko-technologické si vážím. Jde o univerzitu, jež je špičkou v oboru a která již od svého vzniku ‚prošlapává‘ cestu pro nové metody, přístupy a přináší i zásadní objevy. Co je také důležité, vždy byla a je otevřená meziinstitucionální i mezioborové spolupráci.“

Dalším nositelem titulu *doctor honoris causa* se stal Zdeněk Hostomský z Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR. „Bez velké nadsázky lze říct, že jedním z epicenter české chemie je dejvický kampus, v němž téměř nadohled sousedí Vysoká škola chemicko-technologická a Ústav organické chemie a biochemie. Pojí je četné a těsné vazby,“ zmínil renomovaný biochemik nejen geografickou blízkost jeho domovského ústavu k univerzitě. Dodal, že mu bylo ctí vést uplynulých deset let tento ústav a napomáhat roz-

voji spolupráce nejen v oblasti vzdělávací a výzkumné, ale i v společenské ve zdejší akademické komunitě.

Vedle dvou osobností Akademie věd ČR udělila Vysoká škola chemicko-technologická čestný doktorát i Peterovi Seebergerovi, řediteli Ústavu Maxe Plancka pro koloidy a fázová rozhraní.

VE JMÉNU CHEMIE

Medaile Emila Votočka nese jméno významné osobnosti světa chemie. Získávají ji od osobnosti, jež se významně podílely na rozvoji kmenových oborů Vysoké školy chemicko-technologické nebo na spolupráci ve vzdělávání, výzkumu a vývoji.

Medaili rektor udělil při příležitosti oslav výročí Martinu Hofovi, který je dlouholetým pracovníkem Ústavu fyzikální chemie J. Heyrovského AV ČR, a Aleši Procházkovi. Martin Hof momentálně působí ve funkci ředitele svého domovského ústavu a dlouhodobě se zabývá fluorescenční spektroskopií. ●

PO STOPÁCH HRÁŠKU: JAROSLAV DOLEŽEL ZÍSKAL ČESTNÝ DOKTORÁT

Převzít čestný doktorát na *alma mater* zahřeje vědce u srdce o to více, když univerzita nese jméno jeho oborového předchůdce. Jaroslav Doležel, zakladatel oboru chromozomové genomiky a držitel ceny Česká hlava z Ústavu experimentální botaniky AV ČR, převzal titul *doctor honoris causa* 13. září 2022 na Mendelově univerzitě v Brně. „Má profesní dráha je spojena s výzkumem dědičné informace rostlin. Udělení čestného doktorátu od univerzity, která nese jméno Gregora Mendela je pro mne nejvyšším možným oceněním,“ řekl Jaroslav Doležel. Při poděkování připomněl také své začátky v Akademii věd ČR: „Jan Lužný mi tehdy otevřel dveře olomouckého pracoviště Ústavu experimentální botaniky, kde jsem mohl provádět první experimenty. Právě to rozhodlo o mé profesionální dráze a snad vedlo i k dnešnímu ocenění.“

Více se dočtete [zde](#) »

KNIHOVNA

v éře jedniček a nul

Knihovna v digitální době není jen tradiční institucí v moderním přebalu. Přizpůsobit čtenářům musí i svůj obsah. Jak se daří Knihovně Akademie věd ČR čelit stále novým výzvám?

Povodně, výbuch, digitalizace... Jen stručný výběr, čemu Knihovna Akademie věd ČR za poslední dvě dekády čelila. Jak se tradiční instituce vyrovnává s nástrahami, které jí kladou do cesty digitální doba, příroda i náhoda? Jaké příběhy se mezi jejími regály odehrávají? Po rozmanitých stránkách akademické knihovny nás provází její ředitelka **Magdaléna Vecková**.

▼ Jak jinak začít než otázkou, s jakými knihami jste strávila léto?

Začala jsem zlehka detektivním příběhem Dicka Francise, pak už na mě čekala sbírka rozličných žánrů. V Knihovně Akademie věd nám nedávno skončil sběr povídek do aktuálního ročníku literární soutěže **Ilustory**, v níž působím jako porotkyně. Pořádáme ji už třetím rokem. Má jedinou hlavní podmínku a zadání: napsat povídku na motivy předem dané historické knižní ilustrace. Přihlásit se může každý bez ohledu na věk či předchozí spisovatelské zkušenosti. Stejně tak se nekladou meze představivosti. Povídky, kterých se pokaždé sejde hodně, mi tak letos dělaly společnost na dovolené.

▼ V Akademii věd působíte od roku 2005, od roku 2011 v Knihovně Akademie věd, kterou už pět let vedete. Nedá nám, abychom se nezeptali na ničivé povodně, které v srpnu 2002 zasáhly i naše pracoviště. Tehdy jste působila v úřadu Středočeského kraje a koordinovala obnovu území poničeného povodní. Co se vám po dvaceti letech vybaví?

Voda, zoufalství lidí, beznaděj – a také velká škola života. Pracovně jsem začínala a mohla lidem a především obcím pomoci alespoň „od stolu“. Dodnes velmi obdivuji nasazení starostů, kteří obce tehdy vedli při hlavním zaměstnání a současně řešili vlastní problémy způsobené velkou vodou.

▼ Jak povodně zasáhly fondy Knihovny?

Naše fondy naštěstí voda nezaplavila. Knihovna spolupracovala okamžitě po povodni se zasaženými pracovišti Akademie věd a podílela se na záchraně jejich fondů – v **Archeologickém ústavu** na Klárově, v prostorách Archivu na břehu Vltavy v Zámčích, ve **Filosofickém ústavu** v Jilské. Mnoho dní dojížděli kolegové střídavě na postižená místa a doslova vyprošťovali knihy a časopisy z bahna. Mezi postiženými fondy byly také fotografie, filmy, mapy, diapozitivy či sbírkové předměty. Některé materiály však zničila voda nenávratně.

▼ Jak jste nakládali s poškozenými knihami, které šlo zachránit?

V depozitáři v Jenštejně jsme vybudovali sušící stanici doplněnou dezinfekční jednotkou. Zachráněné knihy a časopisy vyjma vzácných tisků se provizorně zamrazily a posléze uložily na dva týdny do sušičky k vysoušení za optimální teploty. Poté prošly dezinfekcí. Do roka a do dne odešla zpět k majitelům poslední zachráněná kniha.

Ing. Magdaléna Vecková

ředitelka Knihovny AV ČR

V Knihovně Akademie věd ČR působí od roku 2011.

V roce 2013 se ujala funkce zástupkyně ředitele a vedoucí odboru provozu a ekonomiky. Od roku 2017 vede knihovnu z pozice ředitelky, letos v této funkci zahájila druhé funkční období.

▼ Když už jsme u neblahých výročí: příští rok uplyne deset let od výbuchu plynu v Divadelní ulici, který zdevastoval prostory knihovny... Jak jste se vyrovnávali s jeho následky?

Výpůjční služby jsme poskytovali v prostorách šatny již týden po výbuchu – na tři týdny vznikla v náhradním prostoru také provizorní studovna. Reprografické a knihařské centrum jsme opět uvedli do provozu po jedenadvaceti dnech. Začátkem června se veškeré služby vrátily do svých původních prostor. Tak rychlé zotavení nikdo krátce po výbuchu neočekával. Dokonce jsme využili situace a při obnově prostor nově zařídili odpočinkovou místnost, která

V knihovně máme stovky let staré svazky, v nichž si i dnes můžete bez velkého omezení číst – nemluvě o nenahraditelných smyslových prožitcích, které četba tištěných knih přináší. Počínaje vůní papíru a konče jeho šelestem při otáčení stránek. V době, kdy tolik lidských aktivit přechází do online podoby, jsou tištěné knihy jakýmsi ostrůvkem skutečného světa, kde si můžeme od jedniček a nul na chvíli odpočinout.

Magdaléna Vecková, ředitelka Knihovny Akademie věd ČR

nyní mnohem více odpovídá svému jménu a těší se zájmu uživatelů.

▼ Dvacet let od povodní a deset od výbuchu je dlouhá doba na bilancování. Jakou cestu knihovna ušla?

Knihovna se vždy snažila držet krok s trendy u nás i ve světě a předvídat a přizpůsobovat služby. Jako jedna z prvních postupně přešla v katalogizaci od kartiček k databázím a začleňovala databáze či e-knihy do své nabídky. V roce 2000 získala přístup do [Web of Science](#), tehdy unikátní světové databáze. V čase povodní také rychle nabývala na významu digitalizace. V detašovaném pracovišti v Jenštejně proto roku 2003 vzniklo digitalizační pracoviště. Po dvaceti letech je již samozřejmý přístup k [elektronickým informačním zdrojům – EIZ](#). V roce 2015 jsme spustili jako jedni z prvních online registraci ke vzdálenému přístupu k EIZ. Nyní se chystáme používat BankID pro ještě větší bezbariérovost této služby.

▼ Přejděme ke službám, které knihovna nabízí.

Přinesla v tomto ohledu například pandemie covidu-19 nějakou změnu v trendech?

Knihovna poskytuje obrovské množství digitalizovaného obsahu a s využitím online registrace, která umožňuje i prodloužení stávajícího členství, jsme mohli dále nabízet alespoň vzdálené služby a začít je poskytovat i dosud neregistrovaným uživatelům. Zapojili jsme se také do takzvaného covid režimu [Krameriů](#) některých knihoven. Umožňoval po dobu přibližně jednoho roku přístup k téměř všem publikacím v digitálních knihovnách Knihovny Akademie věd, Národní knihovny a Moravské zemské knihovny. Na tento režim navázalo v červenci 2021 zpřístupnění děl nedostupných na trhu. Za zmínku stojí také, že jsme přebudovali naši šatnu na samoobslužnou. V případě dalšího lockdownu tak můžeme skříňky použít jako výdejní boxy a poskytovat i fyzické výpůjční služby bezkontaktně.

▼ Jak pandemie covidu-19 ovlivnila život knihovny? „Pomohla“ vám, urychlila například digitalizaci?

Digitalizační centrum v Jenštejně patří k největším v České republice. Během pandemie jsme sice produkci nezvýšili, ale pokoušeli jsme se ji i přes různá omezení alespoň udržet na stabilní úrovni. Z hlediska digitalizovaných publikací

jsme se však snažili o zpřístupnění co nejširšího obsahu [Digitální knihovny AV ČR](#). Díky vývoji funkcí v systému Kramerius se nám tento cíl podařilo naplnit.

▼ Jedním z projektů, na němž spolupracujete mimo jiné se Střediskem společných činností, je Evropský cloud pro otevřenou vědu. Přiblížila byste projekt, který má sloužit k ochraně a rychlejšímu sdílení dat a výsledků výzkumu?

Knihovna koordinuje v Akademii věd jeho přípravu, zajistit by měl bezpečné uložení vědeckých dat a jejich správu v souladu s takzvanými FAIR principy. Pracovní skupina zahrnuje kromě kolegů ze [Střediska společných činností AV ČR](#) zástupce ze všech tří oblastí vědy, abychom co nejvíce podchytili oborová specifika.

▼ Co Evropský cloud zabezpečí?

Kromě dostatečné technické infrastruktury vznikne tým, který poskytne vědeckým pracovníkům podporu při správě vědeckých dat. Tyto aktivity jsou součástí národního projektu na vytvoření národní repozitářové infrastruktury, která se zapojí do [EOSC – Evropského cloudu pro otevřenou vědu](#). Na národní úrovni řeší naše knihovna přípravu projektu společně se zástupci největších univerzit – Univerzity Karlovy, Masarykovy univerzity, Českého vysokého učení technického – a s přípravným týmem, který vede Luděk Matyska, zastupující infrastrukturu [e-INFRA CZ](#).

▼ V jaké fázi se nachází a jak se na něm pracoviště podílejí?

V tuto chvíli definují pracovní skupiny služby, které by měla infrastruktura poskytovat. Po diskusích se přiblížila také příprava popisu plánované architektury řešení na národní úrovni. Očekáváme, že se výzva v [Operačním programu Jan Amos Komenský](#), do které projekt přihlásíme, vyhlásí začátkem příštího roku. Pokud úspěšně projde hodnocením, mělo by se s jeho realizací začít ještě před koncem roku 2023. Doba jeho trvání se plánuje do roku 2028.

▼ Hodně se v současnosti mluví o predátorských praktikách vydavatelů...

Dosavadní praxe vydávání seznamů predátorských časopisů se ukazuje jako překonaná. Hranice mezi predátorským

časopisem a méně kvalitním periodikem není jednoznačná a rychle se mění.

▼ Jak konkrétně?

Prosazují se moderní formy predátorství – formální znaky již mají nakladatelé ošetřené, nebo se zpočátku kvalitní časopis změní a vydává najednou větší množství článků, často ve speciálních vydáních. Zhodnocení konkrétního titulu musejí provést odborníci z oboru. Jako jediní mohou vypracovat obsahovou analýzu a seznámit se s fungováním časopisu od kolegů z praxe, zjistit, zda probíhá solidní recenzní řízení. Knihovna sleduje, jak se praktiky predátorských časopisů a vydavatelství vyvíjejí. Uživatelům předává informace na webových stránkách i formou přednášek. Důležitou úlohu při kontrole vědeckých výstupů má ukládání datových souborů do datových repozitářů. K uložení vědeckých dat lze využít rovněž repozitář [ASEP](#), který v knihovně spravujeme.

▼ Zkoumáte také dějiny knižní kultury. Na jaké projekty se zaměřujete?

Výzkumu se věnuje především [knihovědné oddělení](#), které zkoumá starší českou knižní kulturu a připravuje její infrastrukturu v podobě [Bibliografie cizojazyčných bohemikálních tisků do roku 1800](#). Naši knihovědci se zabývají zejména dějinami českého knihtisku včetně jeho hebrejské produkce a knižních ilustrací, jako jsou například frontispisy nebo ilustrace v Ovidiových Proměnách. V současnosti je předmětem badání také švédská knižní kořist. Věnujeme se ale i aplikovanému výzkumu, kdy zpřístupňujeme informační zdroje a vyvíjíme nové výzkumné nástroje. Za zmínku stojí i projekty [Knihověda.cz](#) nebo [E-ilustrace](#).

▼ Jaké vzácné knihy ve fondech najdeme?

Historický fond patří spíše k menším – obsahuje 100 rukopisů a prvotisků a přibližně dvacet pět tisíc svazků knih ze 16.–18. století, v některých případech s přesahem do poloviny 19. století. Naším nejvzácnějším artefaktem je takzvaná [Martinická bible](#) z první poloviny 15. století. Patří

k nejlepším přepisům bible českého původu z té doby. Ceněná je ale především pro nejstarší vyobrazení Mistra Jana Husa – zpodobněn je ve figurální iniciále přímo na hořící hranici. Rukopis zakoupila tehdy Základní knihovna Československé akademie věd v roce 1967.

▼ Pokud byste z fondu vybrala jednu srdeční knihu, jakou?

Mou slabostí jsou atlasy rostlin, a pokud přidám také obdiv ke starým knihám, vychází mi Mattioliho *Herbář aneb Bylinář* z 16. století, který vyniká stovkami dřevorytinových botanických ilustrací s podrobným popisem. Vzhledem k jeho stáří si jej zájemci nemohou běžně prolistovat. V elektronické podobě je ale všem k prostudování v [Digitální knihovně AV ČR](#).

▼ Smyslem akademické knihovny je samozřejmě půjčování a skladování knih. Kolik čtenářů aktuálně evidujete? Roste jejich počet?

K letošnímu srpnu evidujeme meziročně 6207 uživatelů, kteří měli za posledních 365 dní nějakou dobu platné členství, z toho 41 % používá pouze vzdálený přístup. I díky němu se nám daří čtenáře získávat.

▼ Jednou z akcí pro veřejnost jsou Knihovědní detektivové...

[Knihovědní detektivové](#) jsou sérií populárně-naučných videí. Jednotlivé epizody představují náš historický fond a přibližují knihovědný obor veřejnosti, hlavně mladší generaci. Sedmidílný cyklus na webových stránkách doprovází také stejnojmenná podcastová série a bohatý textový a obrazový doprovod. Chtěli jsme přijít s formátem, jež by šlo použít jako inspirativní edukační pomůcku při hodinách dějepisu nebo dějin výtvarného umění, ale který by současně oslovil také příznivce nových technologií nebo umělce.

▼ Chystáte i jiné popularizační aktivity?

Čekají nás další doprovodné vzdělávací akce ke Knihovědním detektivům – například na říjnové [Škole českého](#)

OKNA KNIHOVNY DOKOŘÁN

Knihovna Akademie věd ČR spolupracuje také na projektech i mimo naši domovskou instituci. S jinými knihovnami se spolupodílí například na portálu [Knihovny.cz](#), kde uživatelé mohou prohledávat katalogy. Další projekty se zaměřují na *digital humanities*. Příkladem je infrastruktura [LINDAT/CLARIAH-CZ](#), jejím prostřednictvím se knihovna zapojila do [DARIAH EU](#). V českém prostředí spolupracuje i na projektu [INDIHU](#), který poskytuje nástroje a infrastrukturu pro vědeckou práci v humanitních oborech. Jeho součástí je [INDIHU Exhibition](#) – nástroj pro vytváření virtuálních výstav, který knihovna rozvíjí s Muzeem umění Olomouc. Knihovna koordinuje také systém pro produkci digitálních dat ProArc a archivační projekt [ARCLib](#). Samozřejmostí je napojení na projekty i mimo české končiny: „Jde například o [EOD – eBooks on Demand](#). Jsme jím zapojeni do sítě evropských knihoven nabízejících digitalizaci na vyzádání. Na něj navazuje projekt [EODOPEN](#), který se zaměřuje na volné zpřístupnění novějších titulů,“ říká ředitelka Knihovny Akademie věd ČR Magdalena Vecková.

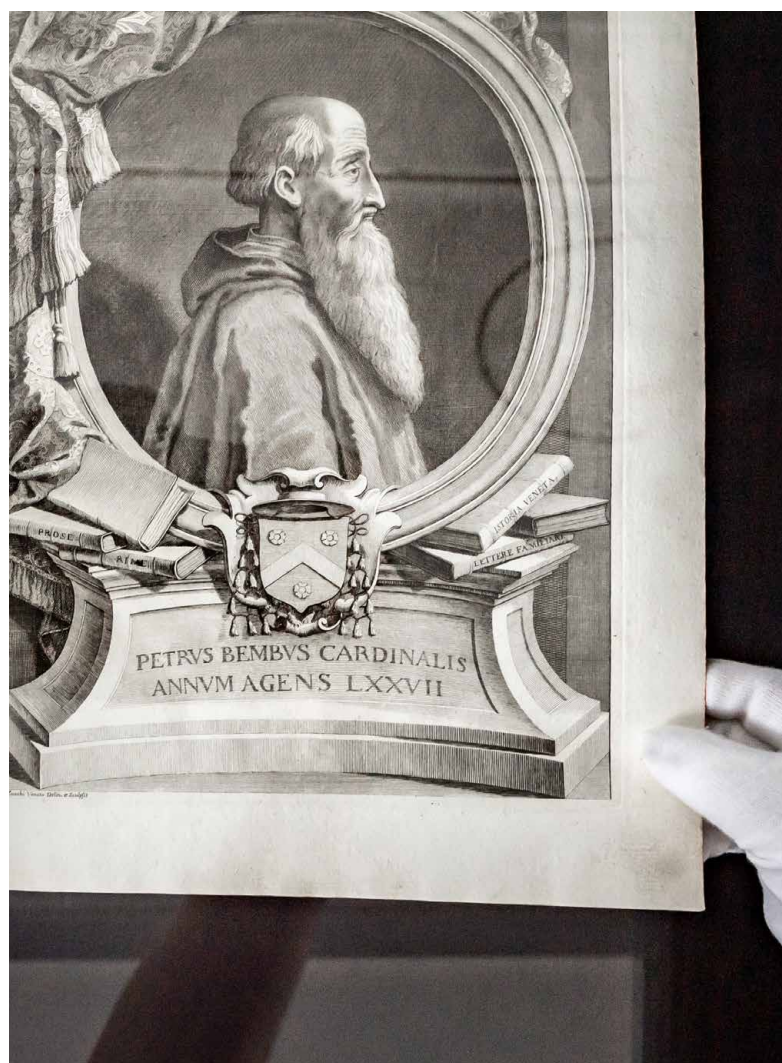
jazyka a literatury v rámci projektu Otevřená věda či příští rok na Veletrhu vědy. A v dohledné době také účast na Noci vědců. Letošní téma Všemi smysly umožní návštěvníkům, aby se zaposlouchali do knih z našeho volného výběru či zhlédli taneční vystoupení divadelního souboru Tantehorse.

▼ Jak vidíte budoucnost tištěných knih? Jsme na prahu doby elektronické?

Elektronické knihy mají jistě nesporné výhody – na jednom kapesním zařízení jich můžete mít tisíce. Zobrazovací technologie a elektronické formáty ale současně rychle stárnou. Tištěným knihám se to, když s nimi zacházíme ohleduplně, stát nemůže. V knihovně máme stovky let staré svazky, v nichž si i dnes můžete bez velkého omezení číst – nemluvě o nenahraditelných smyslových prožitcích, které četba tištěných knih přináší. Počínaje vůní papíru a konče jeho šelestem při otáčení stránek. V době, kdy tolik lidských aktivit přechází do online podoby, jsou tištěné knihy jakýmsi ostrůvkem skutečného světa, kde si můžeme od jedniček a nul na chvíli odpočinout. Takže ano: jsme na prahu doby elektronické, možná i za prahem, ale nic zároveň nenasvědčuje, že by tištěné knihy čekal brzký konec.

▼ Kam povedete knihovnu v dalších letech?

Ráda bych, aby nadále byla stabilní institucí nejen pro pracoviště Akademie věd, ale i pro uživatele knihovny a laickou i odbornou veřejnost. Jelikož je knihovna také vědecko-výzkumnou institucí, budeme pokračovat v naší knihovědné činnosti a ve vývoji informačních systémů, které se využívají při digitalizaci a zpřístupnění digitálních dokumentů. Chceme hledat nové spolupráce a sledovat současné i začínající trendy. Věřím, že je před námi – v éře jedniček a nul – mnoho pozitivních změn.

Počet uživatelů

6207 meziročně
(srpen 2022)

Nové knihy

5945
(od začátku roku 2022)
47 702
(od roku 2017)

Celkový počet tištěných knih

(bez periodik)

511 720
(2022)

Digitalizace

7054 knih a 243 titulů periodik
Celkově 4 400 000 stran

Předplacené elektronické časopisy

95 281
(s překryvy a včetně Open Access titulů)
1 385 945
(v režimu DDA – Demand Driven Acquisition, dostupné ke čtení na 5 minut, poté lze požádat o zakoupení)

E-knihy

538 322
(předplacené a zakoupené včetně Open Access titulů)

Meziknihovní výpůjční služby

1289 požadavků (2021)

Jak řešit genderovou nerovnost v českém výzkumném prostředí?

Stáž v zahraničí, prestižní publikace a k tomu grant. Podle těchto kritérií se obsazují vědecké posty a hodnotí výsledky. **Mužský svět hodnocení vědy ale často způsobuje, že ženy-vědkyně na rozjezd kariéry rezignují. Jak zajistit, aby mohly svobodně plánovat budoucnost, rozebírá Jiří Ludvík z Ústavu fyzikální chemie J. Heyrovského ČR.**

Zaujal mne v letním dvojčísle e-časopisu *AB / Akademický bulletin* článek na téma genderové rovnosti. Kromě důležitých, nicméně již dlouho diskutovaných opatření materiálního rázu, jako jsou zvýšení doktorandských stipendií, uznání doktorského studia jako pracovní praxe, s l a d o v á n í osobního a pracovního života pomocí flexibilní nebo zkrácené pracovní doby či home-office, vyrovnání platů za tutéž činnost a jiných, článek podle mne necílí na hlavní problém typický pro vědu.

V článku se například dočteme, že: „Konsorcium složené z šestadvaceti národních úřadů, grantových agentur a výzkumných organizací z jednadvaceti evropských zemí chce posílit genderovou rovnost, prohloubit evropskou spolupráci a koordinaci. Odborníci budou například monitorovat aktivity, naplňování plánů na podporu genderové rovnosti a jejich dopady...“ K tomu podmínkou je, aby se vyčlenily zdroje na realizaci těchto plánů.

ZMĚNIT KRITÉRIA

Namísto zřizování nových konsorcií, úřadů a pracovních míst, což stojí nemalé peníze, bych navrhoval něco konkrétního, co je navíc zadarmo a podle mého by na genderovou rovnost ve vědě mělo skutečně významný vliv: tedy změnit kritéria, jak hodnotit připravenost na práci ve vědeckém týmu a vědeckou práci samotnou.

Otázku genderové rovnosti ve vědě nelze nikdy vyřešit, pokud bude platit u grantových aplikací, transparentního přijímacího řízení, habilitací, a vůbec v případech, kdy se předkládá životopis a jako rozhodující kritérium

úspěšnosti výčet zahraničních zkušeností, post-doc stáží, počet publikací, citací, získaných grantů a podobně. Ať si říká, kdo chce, co chce, žena zůstane ženou. Tím mám na mysli (a za těch mnoho let to vidím kolem sebe), že mnohé mladé ženy-studentky (jistěže nikoli všechny, ale bezpochyby valná většina) vedle své profese a odborného růstu touží v životě po stabilní rodině – tedy po manželovi a dětech. Samozřejmě, že mnohé mladé vědecké pracovnice-matky (často s pomocí rodiny a manžela) zvládají obojí – to jsou šťastné příklady.

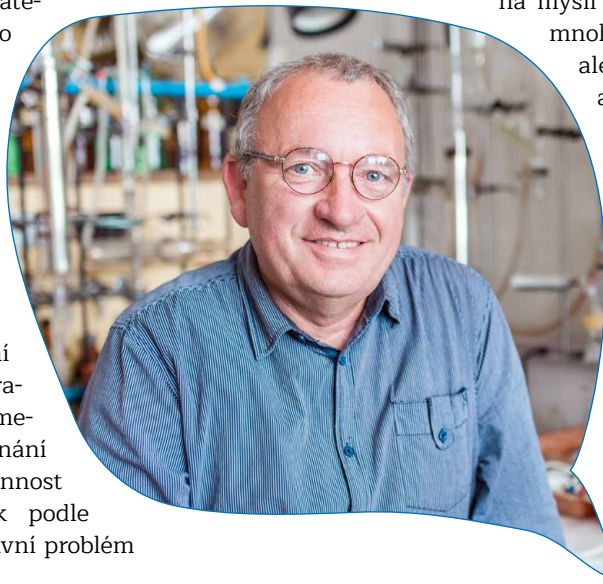
Protože z přirozeného důvodu v těchto otázkách rozhoduje mimo jiné i věk, nelze se divit, že mnohé mladé vědkyně po skončení studia „odolají“ vnějšímu (mužskému) tlaku, aby absolvovaly co nejvíce stáží a získaly co nejvíce publikací, odolají nabídce lukrativního postu a částečně rezignují na rychlý rozjezd odborné kariéry ve prospěch partnera, dětí, rodiny. Odbornou dráhu tím na několik let utlumí s odhodláním, že ji naplno rozvinou, až bude rodinné zázemí zajištěno.

MUŽSKÝ SYSTÉM HODNOCENÍ

V našem (mužském – bohužel) systému hodnocení vědy to je ale pozdě, čímž vzniká zmíněný hendikep. Ve skutečnosti ale pozdě není – vždyť po třicítce život, ani vědecký, nekončí. Naopak, teprve nyní může následovat několik desetiletí soustředěné odborné a pedagogické činnosti, což dobře znám ze své rodiny.

Zasedám už dlouhá léta v několika přijímacích a evaluačních komisích. Uvedené případy vidím a někdy je mi do pláče, když jako uchazeč o místo přijde maminka tří malých dětí a slyším od některých kolegů-mužů při hodnocení jejího životopisu, že je na vědecké místo třeba přijmout přednostně (pouze) toho, který: absolvoval dostatečně dlouhou stáž v zahraničí; doktorandské studium absolvoval jinde, než obhájil svou diplomku (opět – nejlépe čtyři až pět let v zahraničí); má dostatek prestižních publikací, v nichž je prvním autorem; získal grant...

Samozřejmě souhlasím, že tyto parametry jsou pro další vědeckou práci významné. Pro mladé vědkyně jsou však

diskriminující. Navíc tato kritéria nemusejí být (a ve skutečnosti ani nejsou) nejdůležitější. Zvláště pro práci v týmu.

Jde totiž pouze o „vnější“ parametry, které nezahrnují osobní stránku, jako jsou vyrovnanost, spokojenost, životní naplnění, zázemí, představa o vlastním životě po čtyřicítce a zajištění ve stáří a tak dále. Výše zmíněné názory ambiciózních kolegů (které se ale – bohužel – opírají o zavedená kritéria takzvaného transparentního hodnocení) skutečně vedou k diskriminaci mladých vědkyň. Odrazují je, aby se o místo ve vědě vůbec pokoušely.

V těchto situacích mne napadá a občas to s nadsázkou i říkávám: „Co kdybychom jedno každé vychovávané dítě v celkovém stávajícím hodnocení mladé vědkyně považovali například za důležitou stáž a za víc než tři publikace v Nature.“ Proč? Protože mateřstvím a péčí o děti získá maminka navíc dovednosti (moderně skills) zásadně důležité pro vědeckou práci, které mnozí muži postrádají. Spolehlivost, jež nehledí na čas, překonávání nenadálých překážek, improvizaci, současně ale i manažerské schopnosti zorganizovat chod týmu, osobní vyrovnanost, sebe-

důvěru i pokoru, znalost svých limitů, dlouhodobý výhled namísto honu po okamžitém úspěchu, schopnost-nutnost domluvit se i ve složitých situacích. K tomu připočteme lidskou vnímavost a hlavně – upřednostňování fungujícího celku před sebou.

Proto by podle mne k řešení genderové nerovnosti ve vědě výrazně přispělo, abychom vnější odborná kritéria doplnili o vnitřní, osobnostní. Například, že by se rodičovská „dovolená“ považovala za absolvovanou intenzivní a praktickou školu managementu. Rovněž ale také o společenská kritéria (přivedení nové generace na svět a výchova nových daňových poplatníků, třeba i vědeckých pracovníků – rozuměj *human resources*).

Teprve takto nastavené podmínky by umožňovaly mladým ženám ve vědě, aby skutečně svobodně plánovaly svou budoucnost. Z tohoto pohledu by odborná i společenská pozice žen nejen ve vědě, ale i v celé společnosti významně vzrostla. Samozřejmě v souběhu s již výše uvedenými důležitými technickými opatřeními, jako jsou plat, částečný úvazek, školka, daňové a penzijní úpravy a podobně. •

Rovný přístup k hodnocení: musíme změnit uvažování

Téma rovných příležitostí v prostředí naší instituce stále rezonuje. **Situaci komentuje v reakci na příspěvek Jiřího Ludvíka z Ústavu fyzikální chemie J. Heyrovského také místopředseda Akademie věd ČR Ondřej Beránek.**

Nemůžu samozřejmě tvrdit, že by se postup, který navrhuje Jiří Ludvík z [Ústavu fyzikální chemie J. Heyrovského AV ČR](#), v případě různých programů Akademie věd ČR vždy a plně uplatňoval – a to už vůbec nemluvím o vědě v České republice obecně. Nicméně při nejrozmanitějších výběrech na úrovni Akademie věd ČR jsem už mnohokrát zažil, že se tyto aspekty zohledňují s naprostou samozřejmostí.

Pochopitelně to neznámá, že by v tom nešlo pokračovat a činit tak ještě častěji a s větší mírou „inzerce“ navenek – respektive tak, aby se vědkyně nezdráhaly do podobných aktivit hlásit ještě víc. Problém totiž často nespočívá v tom, že by relevantní komise takto neuvažovaly, ale právě v tom, že těch návrhů, u nichž by to šlo uplatnit, bývá spíše málo. Na druhou stranu faktory, které Jiří Ludvík, samozřejmě s jistou nadsázkou, navrhuje, jako třeba vyrovnanost či úspěšná výchova dětí, jsou na úrovni většiny komisí jen těžko uchopitelné, a do regulí a praxe tak stěží přeložitelné.

Hodnocení či posuzování asi nebude nikdy zcela objektivní a férové. Ve výsledku bude vždy nejvíce záležet na lidech, kteří sedí v příslušných panelech či komisích, jak na tyto otázky hledí. Pokud budou více dbát na obsahovou

stránku, pokud nebudou měřit jen to, co je snadno měřitelné, a pokud se nenechají ovládnout všemožnými metrikami (to jest nepřipustí jejich výraznější roli, než jen coby podpůrných hledisek a indikátorů extrémních případů), máme o krůček blíže k sympatičtějšímu systému. Opačný případ povede jen k potlačování kreativity a různorodosti ve vědě.

A konečně, neméně důležité je myslím rovněž to, aby se podobné uvažování zmiňované Jiřím Ludvíkem vtisklo nejen do nejvíce selektivních programů Akademie věd ČR, které se každý rok týkají jen jednotek nositelek a nositelů, ale především do běžného uvažování vedení ústavů při nabírání lidí či podpoře vědkyň a vědců vracejících se z rodičovské. •

Do rubriky *Názory* můžete posílat své příspěvky včetně reakcí na články, které v e-časopisu *AB / Akademický bulletin* uveřejňujeme.

SVÉ NÁZORY A KOMENTÁŘE POSÍLEJTE NA cernoch@ssc.cas.cz.

Zorientujte se v současné ekonomice

Specifika českého trhu práce a postavení žen na něm, platy učitelů a učitelek a chudoba v sociálně vyloučených lokalitách, ale i mnoho dalších témat rozvíjí pořady *IDEA Talks* (video a audio v češtině) a *Talking Economics* (audio v angličtině).

Podcasty jsou dostupné na kanále [YouTube](#) a hlavních podcastových aplikacích. Jejich přehled naleznete také na [webu](#) CERGE-EI.

Neuron vypisuje nový grant

Nadační fond Neuron vyhlašuje grant „Expedice Neuron“, ve kterém mohou čeští vědci získat až milion korun na terénní výzkum s mezinárodní stopou.

Výzva je otevřená pro vědce a výzkumníky všech oborů. Více informací zjistíte [zde»](#)

Podzimní škola základů elektronové mikroskopie

Jubilejní 10. ročník Podzimní školy základů elektronové mikroskopie, kterou pořádá [Ústav přístrojové techniky AV ČR](#), se uskuteční 17.–21. října 2022 v Brně. Postgraduální studenti a mladí vědci se v letošním ročníku seznámí s unikátními metodami a instrumentací vyvinutou zmíněným ústavem a partnery.

Více se dočtete [zde»](#)

Pochlubte se láskou k Akademii věd

Fanyanky a fanoušci Akademie věd ČR můžou nyní dávat náklonnost k naší instituci na odiv ještě více. Středisko společných činností AV ČR totiž na recepci budovy na Národní spustilo 21. září 2022 prodej propagačních předmětů. Příznivci vědy najdou v aktuální nabídce jednak drobnější předměty, jakou jsou tužky, lanyardy a USB disky, tak i například hru Dobble nebo mikinu se dvěma různými motivy. Až tedy půjdete okolo recepce na Národní, prohlédněte si ve vitrině nabídku propagačních předmětů, třeba vás některý z nich zaujme jako drobnost pro vás nebo dárek pro vaše blízké. Platbu lze provést na recepci hotově nebo prostřednictvím platebního terminálu.

Letošní ročník Cen Wernera von Siemense přijímá přihlášky

Do **30. listopadu 2022** se mohou zájemci hlásit do soutěže o Ceny Wernera von Siemense. Určena je studentům a mladým vědcům v technických, přírodovědeckých a medicínských oborech. Pětadvacátý ročník rozdělí jeden milion korun v osmi kategoriích.

Více se dočtete [zde»](#)

ČESKOSLOVENSKO **ORIENTU**
ORIENT **V** **ČESKOSLOVENSKU**

1918 → 1938

23. 8. → 6. 11. 2022
Galerie Věda a umění

Akademie věd ČR, Národní 3, Praha 1 → Po–Pá 10.00–18.00 → Vstup volný

Hledejte s námi novou generaci vědců

Jsou mladí, zvědaví, nadšení a nedotčení „tvrdou“ realitou vědy. Umožněte středoškolákům, aby zažili vzrušení z objevování badatelského vesmíru na pracovištích Akademie věd ČR. **Přihlaste svou stáž do Otevřené vědy a pomozte rozvíjet nové vědecké talenty.**

Vyzkoušet si práci vědce nebo si ujasnit výběr oboru na vysoké škole – takové jsou nejčastější odpovědi studentů z [Otevřené vědy](#) na otázku, proč se rozhodli pro stáže. Projekt, který organizuje [Středisko spo- lečných činností AV ČR](#), jim otevírá dveře do vědeckého světa na celý rok. Stáže na pracovištích jsou natolik oblíbené, že se i pro rok 2023 hledají noví lektori. Přihlaste stáž i vy – vědci a popularizátoři. Bez vás by totiž Otevřená věda nemohla být tak úspěšná. Vypsat stáž můžete v říjnu, studenti se přihlašují do konce listopadu. Z kandidátů si lektori vyberou jednoho až tři studenty.

Více informací najdete na [Facebooku](#) a [Instagramu](#) Otevřené vědy a také v rozhovoru s lektory – popularizátorem [Petrem Caletkou](#) z [Ústavu experimentální medicíny AV ČR](#) (na snímku na str. 20) a vědcem [Pavlem Kotenem](#) z [Astronomického ústavu AV ČR](#) (na straně 21.).

JAKO LEKTOR SE DÍVÁTE NA PROBLÉMY JINAK

▼ **Do Otevřené vědy jste se zapojil poprvé, nebo vedete stáž už poněkolidkrát?**

Petr Caletka: Je to pro mě nová zkušenost – v Ústavu experimentální medicíny působím krátce. Chtěl jsem se proto z počátku seznámit zejména s akademickým prostředím, až později jsem uvažoval o dalších aktivitách.

Pavel Koten: Poprvé jsem se zapojil v roce 2020. Vypsal jsem téma související s grantem, který jsme řešili. K mému překvapení se přihlásilo několik zájemců. Od té doby lektoruji stáže každý rok.

▼ **Jak jste se o stážích dozvěděl a proč jste se přihlásil? Jak stáž vypadá z pohledu lektora?**

Pavel Koten: O projektu jsem se dozvěděl od kolegů. Myšlenka Otevřené vědy mě zaujala, a tak jsem se rozhodl připojit. Jak se zdá, zájemců o astronomii je mezi středoškoláky dost. Snažím se, aby stáž souvisela s výzkumem, který řešíme. Důležité je si připravit alespoň předběžný plán, čemu bychom se mohli věnovat.

Petr Caletka: Hledal jsem nové cesty, jak propagovat ústav, a oslovila mě kampaň *Bud' hrdinou své doby*. Přišla mi originální. První den stáže je seznamovací – zahrnuje exkurzi po pracovištích a představení stážisty/stážistky. Každá

další stáž začíná týmovou snídaní v místní kavárně, kde diskutujeme nad různými tématy. Můžeme se tak i více poznat. Poté se každý věnuje svěřeným úkolům, na závěr nesmí chybět rychlý „feedback“.

▼ **Přidat ke každodenní práci vedení stáže zní jako náročný úkol. Neměl jste obavy?**

Petr Caletka: Měl jsem motivaci vypsat stáž a říkal si, že vše ostatní operativně vyřeším až v průběhu. Přesto se občas stane, že se z pracovních důvodů nemohu stážistovi věnovat, jak bych chtěl. V takovém případě mu dávám prostor k samostatnosti a vlastní realizaci.

Pavel Koten: Nejnáročnější jsou začátky. Zpočátku se stážistům musíme věnovat téměř celý den: zasvětit je do oboru, ukázat jim, jak získáváme data, jakým způsobem je zpracováváme a vyhodnocujeme. Pokud to téma vyžaduje, je nutné stážisty naučit, aby ovládali programy pro zpracování dat a uměli je používat. Do programu jsme zařadili i exkurzi do muzea Ondřejovské hvězdárny a ukázali jim techniku pro pozorování meteorů. Několikadenní pobyt studentů na hvězdárně se trefil do pozorovací kampaně, což jim stáž zpestřilo.

▼ **Jak mohou středoškoláci na stážích obohatit práci vědců?**

Pavel Koten: Stážisty vedu tak, aby nám pomohli i s řešením dílčího problému aktuálního projektu. Skutečnost, že jsou v daném oboru nováčky, může být výhodou. Nejsou navyklí užívat zaběhnuté postupy, a tím pádem mohou poukázat na nějakou zajímavost, která by nám třeba kvůli „zkušenému“ náhledu na věc unikla.

Petr Caletka: Každý ze stážistů je výjimečný a může tak přispět k rozvoji vědy a její popularizaci něčím jiným, například novými nápady a zájmem měnit věci k lepšímu. Starší generace mívají ke změnám negativní postoj a brání se jim. Doba se ale mění a věda není výjimkou.

Proč by se měli vědci a popularizátoři do Otevřené vědy zapojit? Plánujete, že se zúčastníte znovu?

Petr Caletka: Protože jde o skvělou příležitost, jak motivovat mladé lidi k vědě a výzkumu. Každoročně zjišťujeme zájem studentů o studium přírodních věd. Při poslední exkurzi se přihlásili tři ze šedesáti studentů, což je alarmující – celkově asi dvanáct z dvou set oslovených. Takže i letos se Otevřené vědy zúčastním.

Pavel Koten: Rád se opět zapojím. Kontakt s chytrými a zvědavými lidmi může být osvěžující. Být lektorem znamená dívat se na problém z jiného úhlu. Musíme přemýšlet, zda je téma atraktivní, jestli není pro středoškoláky těžké, či naopak lehké, a zároveň nastavit stáž tak, aby se nenudili.

Jak se změnila přístupnost vědy mladé generaci od dob vašich studií?

Pavel Koten: Nelze to srovnávat. Dnešní možnosti jsou obrovské, dostupnost informací o vědě nejen pro mladou generaci je neomezená. V době mého studia jsme byli odkázáni na tištěné časopisy, které navíc nebyly lehce dostupné. Nevybavuji si, že by v té době projekt jako Otevřená věda existoval.

Petr Caletka: Za mých studií se o vědě tolik nemluvilo, nepořádaly se popularizační akce a obecně měla veřejnost o vědu malý zájem. V současnosti je tomu naopak.

Popularizace se postupně stává pevnou součástí propagace bádání. Jak ji podporuje vaše pracoviště?

Petr Caletka: S tím mohu jen souhlasit. Popularizace je pro vědu důležitá. Použiju citát Daniela Stacha, který řekl, že „vědec, který nepopularizuje, není vědcem třetího tisíciletí“. Jsem rád, že si to uvědomují i naši vědci. Co je však důležitější, je podpora vedení. Mám štěstí, ať už jde o finanční, morální, nebo odbornou podporu. Snažíme se být v kontaktu s veřejností nejen prostřednictvím sociálních sítí, ale zejména prezenčně na veletrzích a festivalech.

Každoročně se účastníme vědeckých akcí, pořádáme individuální i skupinové exkurze a stáže studentů základních a středních škol a nově spolupracujeme se skupinou „Zeptej se vědce“.

Pavel Koten: Popularizace je v našem ústavu na slušné úrovni. Na sociálních sítích zveřejňujeme novinky

z našeho oboru a na webu se často publikují články o výsledcích vědců z ústavu. K zajímavým astronomickým událostem vydáváme tiskové zprávy a mnozí kolegové se objevují v televizi, rozhlasu či dalších médiích. Muzeum na hvězdárně v Ondřejově je o víkendech otevřeno veřejnosti. Při poutavých úkazech na noční obloze se organizují pozorování pro veřejnost. Samozřejmostí je zapojení do akcí typu Dny otevřených dveří, [Veletrh vědy](#), [Noc vědců](#) a dalších.

Jak může Otevřená věda více obrátit pozornost veřejnosti k vědě a k Akademii věd?

Pavel Koten: Otevřená věda zvyšuje mezi středoškoláky a veřejností povědomí o vědě a nabízí ochutnávku toho, jak se věda dělá. Během několika let, co se stážím věnuji, jsem si všiml, že někteří studenti se hlásí opakovaně, a to dokonce v různých – a někdy i zcela odlišných – oborech. Díky Otevřené vědě si tak vyzkoušejí, co by je mohlo bavit, a možná jim stáže usnadní i výběr budoucího povolání.

Petr Caletka: Například objevením efektivnějšího způsobu popularizace a komunikace se skupinou středoškoláků. Ze statistik našich sociálních sítí vyplývá, že tato skupina patří mezi nejméně zastoupenou. Nejpočetnější tvoří vysokoškoláci ve věku dvacet čtyři až třicet čtyři let.

BUĎ HRDINOU SVÉ DOBY!

HLEDÁME NOVOU GENERACI VĚDY

Inspirujte budoucí vědce a vědkyně. Vedte stáže pro středoškoláky. Začněte právě teď!

► REGISTRUJTE STÁŽE PRO ROK 2023 ◀

Ukažte mladé generaci, jak se dělá věda. Stáže pro středoškoláky v Akademii věd ČR motivují nadané studenty k volbě vědecké kariéry.

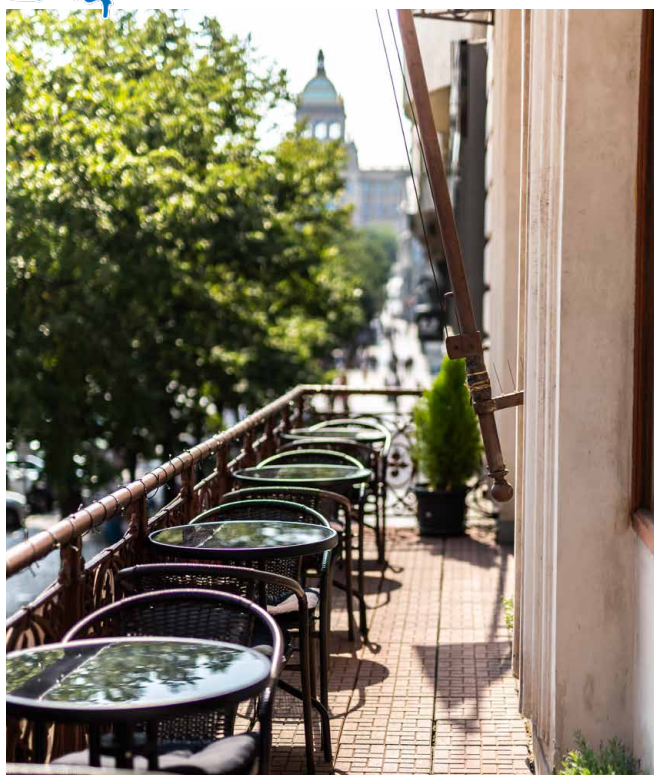

WWW.OTEVRENAVEDA.CZ

KNIHKUPECTVÍ ACADEMIA, místo pro vášnivé čtenáře

Značku Academia nesou knihy už od roku 1966, kdy se přejmenovalo původní Nakladatelství Československé Akademie věd, které již od počátku své existence v roce 1953 vydávalo vědecké publikace. Pokračuje v tom dodnes.

Přestože se ediční program za více než půl století rozrostl i o jiné tituly, zůstává [Nakladatelství Academia](#) věrné svému poslání – vydávat odborné publikace, které by jiná nakladatelství vyrobit nemohla nebo si na něj těžko troufla.

Tradiční cílovou skupinu tvoří vysokoškolští studenti, pedagogové a odborná veřejnost. Vedle publikování knih provozuje Academia také síť knihkupectví v Praze a Brně, donedávna i v Ostravě. Největší z nich se nachází ve Wihlově domě, na nároží Václavského náměstí a Vodičkovy ulice v centru Prahy. Novorenesanční budovu si nechal postavit významný český architekt Antonín Wihl (1846–1910), který ji ve své závěti odkázal České akademii věd a umění. Autory maleb na fasádě Wihlova domu jsou Mikoláš Aleš a Josef Fanta. Fasáda obsahuje ve své malířské výzdobě tradiční renesanční motivy.

Vědci postavili na Národní experimentální laboratoř

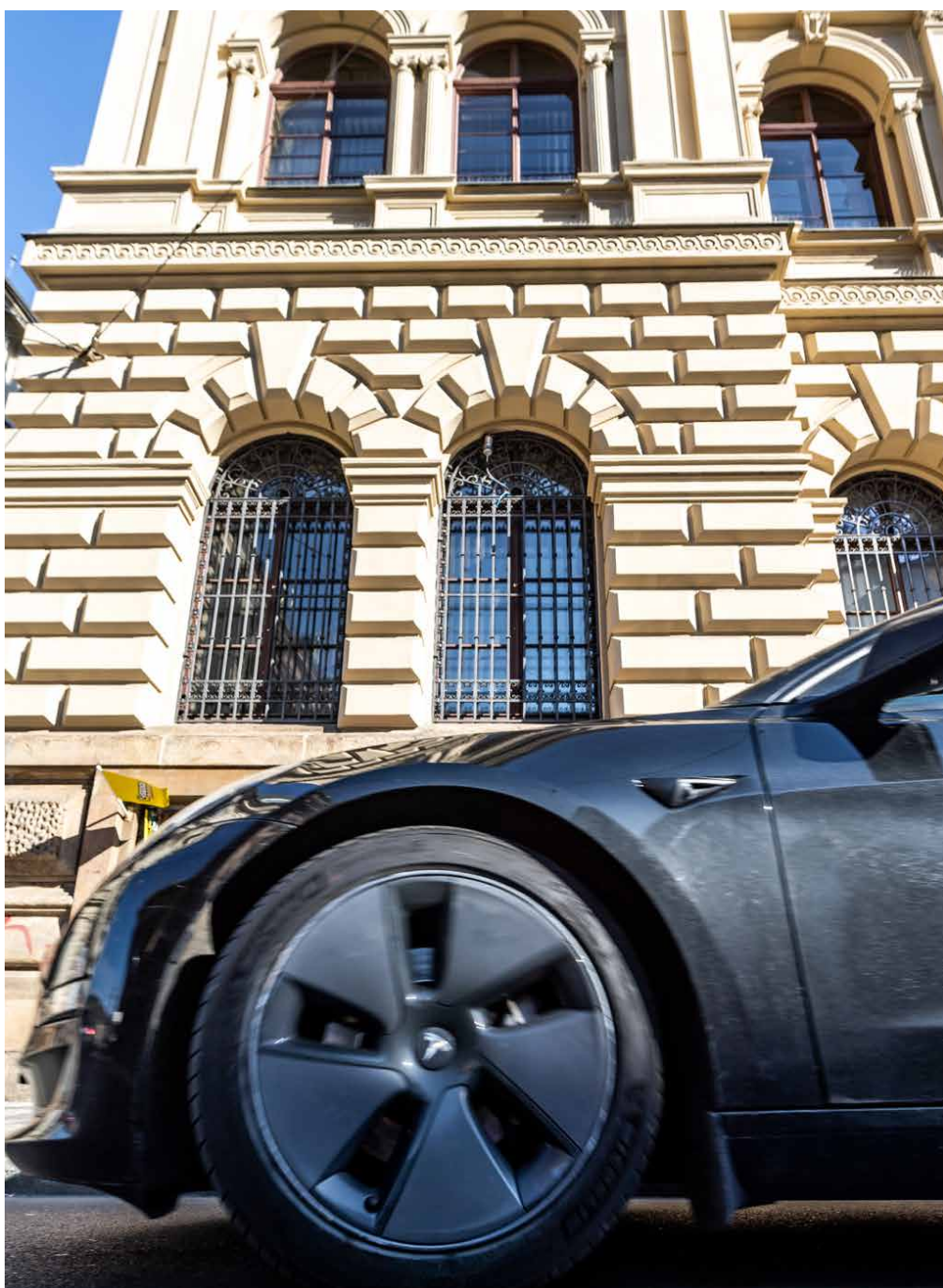
Znečištění ovzduší může negativně ovlivňovat lidský nervový systém a podílet se na rozvoji různých onemocnění. **Jaké jsou koncentrace aerosolových látek na Národní třídě v Praze, zjišťovali vědci z Ústavu experimentální medicíny AV ČR.** Výsledky porovnají s měřením z dalších evropských měst.

Smogem jsou v české metropoli nejvíce postiženy křižovatka Sokolské a Ječné ulice a další místa v okolí pražské magistrály. Mezi lokality vytižené nadměrnou dopravou patří také Národní třída. Také proto si vědci z [Ústavu experimentální medicíny AV ČR](#) vybrali sídlo Akademie věd ČR, aby zjistili, jaké koncentrace aerosolových částic jsou před budovou i v jejím vnitřním prostředí.

Evropská komise poskytla projektu [Transport Ultrafines and Brain Effects](#) v roce 2019 finanční podporu pět milionů eur z programu Horizont 2020. Řešit jej vědci budou až do roku 2023. Mezinárodní výzkum koordinuje Univerzita východního Finska (University of Eastern Finland), jmenovitě Pasi Jalava, a vedle Ústavu experimentální medicíny AV ČR na něm spolupracuje patnáct evropských vědeckých institucí.

„Chceme odhalit škodlivé složky znečištění ovzduší z dopravy a určit vhodné biomarkery, aby šlo včasné odhalit onemocnění mozku. Výzkum kombinuje nejmodernější modely *in vitro* a epidemiologické studie,“ vysvětluje Jan Topinka z Ústavu experimentální medicíny AV ČR, který českou část projektu koordinuje.

Vědci tak mohou zjistit, jaké účinky mají ultrajemné částice z emisí spalovacích motorů na fungování plic a mozku. V prvním případě může jít o akutní i chronická onemocnění dýchacích cest, jako jsou bronchitida, astma nebo zvýšené riziko plicních nádorových onemocnění. U mozku se prokázala souvislost se vznikem neurodegenerativních onemocnění, zejména Alzheimerovy demence.

NÁRODNÍ ŽIJE VĚDOU

Do projektu TUBE se zapojilo [Středisko společných činností AV ČR](#), které nabídlo Ústavu experimentální medicíny AV ČR vhodné zázemí pro měření. „Ve spolupráci s vedoucím provozního odboru Střediska společných činností Jindřichem Sojkou jsme do vytipované místnosti umístili přístroje, abychom současně měřili ovzduší uvnitř i venku,“ pokračuje Jan Topinka a doplňuje, že se jeho týmu podařilo během týdenní měřicí kampaně provést všechny potřebné experimenty.

Spolupráci s Ústavem experimentální medicíny AV ČR podpořil také ředitel Střediska společných činností AV ČR Tomáš Wencel: „I když nejsme výzkumné pracoviště a na Národní nemáme laboratoře, vyhledáváme projekty, ve kterých můžeme, a hlavně umíme jiným ústavům Akademie věd nabídnout nejrůznější služby. Tentokrát jsme kolegům a kolegyním poskytli zázemí budovy na Národní, kterou spravujeme.“

Ústav experimentální medicíny AV ČR při hledání vhodné lokality s vyšší intenzitou dopravy zvažoval nejdříve několik míst. Pro Národní rozhodla vstřícnost vedení Akademie věd ČR a Střediska společných činností AV ČR. „Náš tým mohl pracovat nejen ve večerních hodinách, ale také o víkendech, což jsme potřebovali, abychom získali komplexní obraz stavu ovzduší na Národní třídě, říká Jan Topinka.

V zázemí [Galerie Věda a umění](#), kde vědci umístili experimentální aparaturu, našel „azyl“ speciální detektor částic (na snímku dole), který je vybavený automatickým třicestným ventilem pro vzorkování z vnějšího a vnitřního prostředí. Dále zde měření vykonávaly dvě odběrové aparatury pro vzorkování atmosférického aerosolu na filtry z vnějšího a vnitřního prostředí.

Jan Topinka objasňuje, že použitý detektor částic měří velikostně roz-

lišené koncentrace aerosolu – konkrétně v rozmezí šesti nanometrů až deseti mikrometrů s vysokým časovým rozlišením: „Zároveň umožňuje sběr vzorků částic tříděných podle velikosti pro chemickou či toxikologickou analýzu.“

Měření v dopravně zatížené části centra Prahy, na kterém mimo jiné pracovala studentka z University v Tampere Laura Salo (na fotografii nahoře), sloužilo ke zjištění míry znečištění ovzduší. Zároveň pomohlo určit, jak velká část venkovního aerosolu proniká do vnitřního prostředí. Vědci tak poznali, jaké je reálné riziko expozice aerosolovým částicím, jež mohou negativně ovlivňovat zdraví těch, kteří v budově na Národní třídě pracují.

„Výsledky porovnáme s měřeními z finského Tampere a německého Düsseldorfu. V roce 2023 uvidíme, jak si stojíme ve srovnání s jinými městy v Evropě,“ uzavírá Jan Topinka. ●

Bez dokumentů není civilizace, potvrzují diplomatické edice

Současná i historická mezinárodní scéna představují spleť událostí, které se zdánlivě nelogicky odvíjejí jedna od druhé. **Cestu z pomyslného labyrintu mohou nabídnout edice pramenů.** Jaký význam mají ty diplomatické, řešila mezinárodní konference ve Varšavě.

Dokumenty stojí v základu každé společnosti. “Without documents is not civilization.” Teze z úvodního vystoupení Ryszarda Stemplowského, zakladatele mnohasvazkové edice *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne* a prvního ředitele Polského institutu mezinárodních vztahů ve Varšavě (The Polish Institute of International Affairs), vystihuje důležitost moderních diplomatických edic pro naši dobu.

Podobně současný ředitel pořadající instituce Sławomir Dębski řekl, že „zpřístupňováním dokumentů se vytváří lepší svět“. Jeho slova vyjadřující potřebu kontinuálního vydávání moderních edic, které umožňují lepší orientaci v současném nepřehledném světě, zazněla na [konferenci editorů diplomatických dokumentů](#). Ve dnech 8.–11. června 2022 se konala ve Varšavě.

Mezinárodní síť editorů diplomatických dokumentů ([International Edi-](#)

[tors of Diplomatic Documents](#)) vznikla v roce 1988. O rok později se delegace z různých částí světa setkaly v Londýně. Od té doby se konference konaly v Haagu (1992), Ottawě (1994), Římě (1996), Bonnu (1998), Washingtonu (2001), Canbeře (2003), Paříži (2005), Dublinu (2007), Haagu (2009), Jeruzalémě (2011), Ženevě (2013), Washingtonu (2015), Londýně (2017) a Berlíně (2019).

„Členové sítě editorů často spolupracují jako vědci. Vznikla tak příležitost spojit a prohloubit volně sdružené skupiny jednotlivců se společným zájmem o vydávání soudobých diplomatických dokumentů,“ říká Jan Němeček z [Historického ústavu AV ČR](#), který se společně se svým kolegou Jindřichem Dejmekem konference ve Varšavě zúčastnil.

Editoři tím získali příležitost, aby se zapojili do diskuse a zkoumali společné zájmy, koncepty, problémy a metodologie v různých historických

a historiografických oblastech. Delegáti konference v Ženevě (2013) proto odhlasovali založení International Committee of Editors of Diplomatic Documents, která se stala členem Mezinárodního výboru historických věd (International Committee of Historical Sciences). Organizace se účastní světových kongresů historických věd.

POPRVÉ S ČESKOU ÚČASTÍ

Česká republika se až doposud do sítě editorů oficiálně nezapojovala. Navzdory tomu, že se už od roku 1994 pracuje na *Dokumentech československé zahraniční politiky*, které mají již dvacet svazků. Jejich reflexe však pohříchu nachází odezvu více v zahraničním vědeckém světě než domácím. Pozvání Jana Němečka a Jindřicha Dejmka, aby se zúčastnili konference ve Varšavě a informovali o stavu českého výzkumu, však naznačuje, že svět moderní českou editorskou praxi registruje.

Jan Němeček, který od roku 1996 vede projekt *Dokumenty československé zahraniční politiky*, a Jindřich Dejmek vyšli výzvě vstříc, aby nejen referovali o českých diplomatických edicích, ale také získali přehled o nejnovějších směrech a publikacích světové editorské elity. Oba historici patří k renomovaným osobnostem oboru – v roce 2021 jim ministr zahraničních věcí udělil nejvyšší resortní vyznamenání Za zásluhy o diplomacii.

Konference ve Varšavě měla reprezentativní zastoupení – vedle České republiky se jí zúčastnili odborníci z Austrálie, Belgie, Irska, Francie, Itálie, Izraele, Japonska, Litvy, Maďarska, Německa, Polska, Portugalska, Řecka, Slovenska, Švédska, Švýcarska, Turecka, Ukrajiny, USA, Velké Británie. Zastupovali mnohaleté národní ediční projekty *Akten zur Auswärtigen Politik der Bundesrepublik Deutschland*, *Foreign Relations of United States*, *Documents on Australian Foreign Relations* a mnoho dalších.

POZNÁVAT DĚJINNÉ SOUVISLOSTI

Český přehled Jana Němečka a Jindřicha Dejmka *Documents of Czechoslovak Foreign Policy (The State of Research)* zařadili organizátoři na úvod sekce „národních programů“. V první části příspěvek shrnul vývoj projektu počínající dopisem ministra zahraničí Jiřího Dienstbiera z 15. dubna 1992: „Domnívám se, že tento projekt bude vhodným vyjádřením identity a kontinuity státu Čechů a Slováků. ČSFR se touto edicí zařadí mezi státy, které potřeba poznání dějinných souvislostí jejich státnosti vedla již před desetiletími k vydání takového díla.“

Usilovná práce úzkého týmu českých editorů (ve skrovných podmínkách při srovnání se zahraničními) znamenala, že Česko dohání mnohaletou ztrátu na zahraniční partnery. „Druhou část referátu jsme věnovali metodice ediční praxe československé diplomatické korespondence po roce 1945. Zdůraznili jsme období komunistického režimu v souvislosti s nově vydanými svazky cirkulárních telegramů z let 1956–1968,“ pokračuje Jan Němeček.

V panelu, jemuž předsedal Jean Luc De Paepe, redaktor *Documents Diplomatiques Belges* z Royal Academy for Science, Letters and Arts of Belgium, zazněly příspěvky kolegů z Maďarska (Gusztáv Kecskés – 100 let maďarské zahraniční politiky 1918–2018), Japonska (Miruko Atsuto – současné japonské edice k bilaterálním vztahům) a Řecka (Georgios Polydoraikis – edice k uznání a vzniku diplomatických a konzulárních vztahů Řecka). Jan Němeček doplňuje, že řecký příspěvek se mimochodem jako jediný chronologicky vztahoval k 19. století, ostatní k 20. století, respektive k jeho druhé polovině.

Následující dvě sekce se zaměřily na mezery v edičních řadách. V případě polské edice *Polskie Dokumenty Dyplomacyczne* hovořil Sławomir Dębski o chybějících dvacátých letech 20. století, kdy zůstává mezera v letech 1919–1931. V kontextu Velké Británie rozebíral Richard Smith kontinuitu a diskontinuitu vydávání britských diplomatických dokumentů. Totéž provedl u německé diplomatické řady Mechthild Lindemann.

HISTORIE NA TWITTERU

Zasedání doplnily příspěvky o moderních metodách při přípravě edic, o využití digitálních publikací, Twitteru a o dalších okolnostech přípravy edičních řad, kdy však základem zůstávají tištěné verze. Přednášející hovořili o potřebě nových přístupů ke studiu především nejnovější diplomatické historie kvůli novým druhům pramenů na sociálních sítích a o internetových projektech. „Například švýcarský projekt [@Dodis](#) na Twitteru doplňuje tradiční sbírku švýcarských diplomatických dokumentů. Autoři jej publikují paralelně v německé a francouzské verzi,“ říká Jan Němeček a dodává, že český projekt je zatím na počátku digitálního zpracování, natož

aby šlo uvažovat o doplňkových zdrojích.

Poslední dvě sekce patřily historické tematice, jakkoli nejsou s diplomatickou dokumentací přímo spjaté. Konkrétně postojí západních velmocí ke krizi v Polsku v letech 1980–1981 a především jejím mezinárodním souvislostem.

Desítky nových svazků edic, vydaných v posledních letech v Evropě i v zámoří od USA po Austrálii a Japonsko, naznačují fatální nepravdu u nás často opakovaných a nepodložených tvrzení o „nemodernosti“ či dokonce mizení studia politických a diplomatických dějin.

Jan Němeček upozorňuje, že taková tvrzení vycházejí z neinformovanosti jejich šířitelů: „Na konferenci opakovaně zaznělo, že ediční řady diplomatických pramenů jsou důležitým zdrojem také pro ministerstva zahraničních věcí, která se též na vydávání edičních řad často podílejí. Ty se stávají podkladem pro přípravu analýz zahraniční politiky a jejího dalšího směřování.“

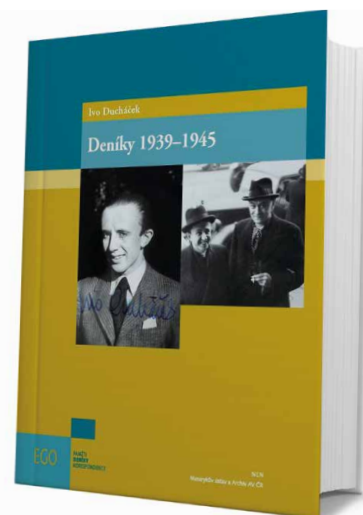
Doufejme, že česká účast opět „neusne“ a mezinárodní spolupráce bude pokračovat také tím, že se na webu Mezinárodní sítě editorů diplomatických dokumentů objeví informace o projektu *Dokumenty československé zahraniční politiky*.

Další bienální zasedání hostí za dva roky Řím. „Věřme, že do jeho konání nezasáhnou nepříznivé okolnosti jako v loňském roce pandemie covidu-19. Zůstává ale otázkou, zda tento druh editorské činnosti vedení Historického ústavu AV ČR podpoří i v dalších letech,“ uzavírá Jan Němeček. ●

IVO DUCHÁČEK: DENÍKY 1939–1945

Pavel Horák a Richard Vašek (eds.)
[Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2022](#)

Deníky Ivo Ducháčka (1913–1988), privilegovaného úředníka československé exilové vlády v Londýně, zachycují počátky odboje v Paříži od března 1939, evakuaci z Francie v létě 1940 a život ve válečném Londýně až do dubna 1945. Ducháček působil jako politický referent exilového premiéra Jana Šrámka a jako osobní tajemník Huberta Ripky, člena exilového vládního kabinetu, který měl v exilovém ministerstvu zahraničních věcí na starosti mj. záležitosti propagandy. Ducháček, původní profesí novinář, zahraniční dopisovatel *Lidových novin*, ve svých záznamech téměř reportážním způsobem „zachycuje společenskou atmosféru“. Kromě postřehů ze všednodenního života československého exilu ve Francii a Velké Británii však deníky obsahují také záznamy z četných pracovních jednání. Ty jsou cenné i proto, že podobné více či méně formální konzultace, ad hoc pracovní schůzky či konverzace, které se odehrávaly v hotelech, klubech, restauracích, na společenských akcích a recepcích, bývají jinak na papíře zachyceny jen zřídka. Poskytují obraz o dobové úrovni vědění, stejně jako o informačních vlivech, které spolupůsobily na tvorbu tehdejší politiky i propagandy.

LIDÉ KOLEM STOLU aneb Úvod do mezilidské chemie

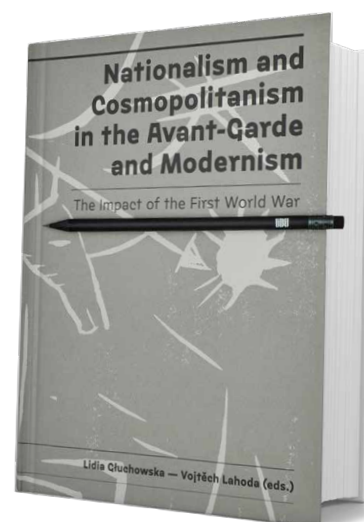
Miroslav Raab
[Academia, 2022](#)

Kniha tvoří soubor esejů, které volně spojuje téma mezilidských vztahů v různých situacích: v kavárně, u svatebního stolu, u plápolajícího ohně, ve vinném sklepe nebo ve vlaku. Autor shrnuje původ a význam etikety při stolování, porovnává společenská pravidla v různých zemích a zamýšlí se nad zasedacím pořádkem apoštolů při poslední večeři. Termín „chemie“ přitom chápe v přeneseném a obecném smyslu, jako mezilidskou interakci. Uvádí však také reálné chemické látky, které jako signální chemikálie nebo feromony ovlivňují vzájemné vztahy a sympatie mezi lidmi. Jednotlivé kapitoly doplňují schémata, kresby a reprodukce významných obrazů.

NATIONALISM AND COSMOPOLITANISM in the avant-garde and modernism

Lidia Głuchowska – Vojtěch Lahoda (eds.)
[Artefactum – Karolinum, 2022](#)

Kniha představuje výsledky široce koncipovaného vědeckého výzkumu, který se v souvislosti s výročím začátku 1. světové války uskutečnil nejen ve střední Evropě, ale i v Gruzii, Skandinávii nebo pobaltských zemích. Ukazuje proměny nacionalistické rétoriky v politických a estetických diskurzích v souvislostech se změnou mapy Evropy v roce 1918 a vznikem nových států. Z různých pohledů kniha sleduje, jakými způsoby se poválečný moderní vizuální jazyk šířil mimo tradiční centra a jakou roli přitom sehrála mezinárodní avantgardní síť, cirkulace moderních časopisů a další aspekty. Zásadním vědeckým přínosem je narušení tradiční představy, vytvořené v západním diskurzu dějin umění a založené na černobílém rozdělení na národní, oficiální ideologii mladých států a mezinárodní utopické programy světa „bez hranic“. Autoři knihy na různých příkladech přesvědčivě ukazují, že umělci, poháněni vlasteneckým étosem, často následovali obě myšlenky paralelně nebo v různých fázích jejich života.

ABSOLUTNÍM VÍTĚZEM CEN NAKLADATELSTVÍ ACADEMIA se stal *Panovnický majestát*

Knihou roku 2021, vyhlášenou [Nakladatelstvím Academia](#), se stala monografie **Jiřího Hrbka** a kolektivu autorů [Panovnický majestát](#). Publikace reflektuje Habsburky jako české krále v 17. a 18. století. Cenu poroty získal filozof **Tomáš Hříbek** za [Obranu asistované smrti](#). Slavnostní předávání se uskutečnilo 12. září 2022 v sídle Akademie věd ČR na Národní třídě v Praze.

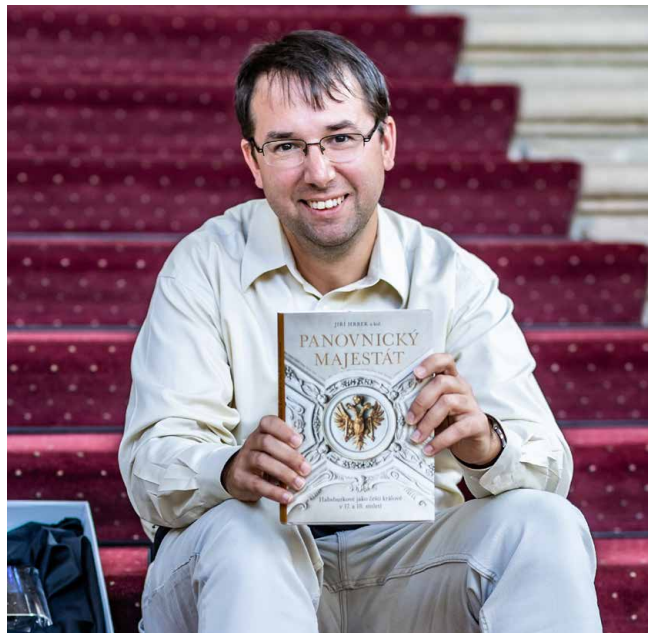
Kniha roku si neklade za cíl předkládat čtenářům životopisy panovníků, ale podává obrázek vztahu českého a moravského prostředí k Habsburkům jako symbolu moci. „Děkuji kolektivu autorů, bez něj by nešlo knihu vydat,“ zmínil v děkovní řeči Jiří Hrbek důležitost spolupráce. Na monografii se spolupodílel například jeho kolega z [Historického ústavu AV ČR](#) Jiří Mikulec nebo Štěpán Vácha z [Ústavu dějin umění AV ČR](#).

V kategorii Původní vědecká nebo populárně-naučná práce zvítězil **Jan Žďárek** s monografií na aktuální téma [Ohrožení hmyzem?](#) Za nejlepší slovník nebo encyklopedickou publikaci označila porota dílo [Systém a fylogeneze savců Jana Zimy](#) (in memoriam) a **Miloše Macholána**.

Stranou zájmu Cen Nakladatelství Academia nezůstal ani překlad jako prostředek poznávání cizích kultur: v kategorii překlad vědecké nebo populárně-naučné práce získal cenu **Zdeněk Cvrkal** za [Knihu cest](#) Násera-e Chosroua.

Kniha není pouze o textu. Proto je jednou z nominačních kategorií výtvarné zpracování. Vítězem se stal **Jan Havel** za grafickou přípravu knihy Evy Janáčové [Obrazy zášti](#).

Na slavnostním předávání cen byla vyhlášena také nejprodávanější kniha roku 2021, která vyšla v Nakladatelství Academia – největší zájem projevil zákazníci o knihu **Martina Hiiského** [Shakespearova Anglie. Portrét doby](#).

O Ceny Nakladatelství Academia v jejich 14. ročníku soutěžilo celkem 78 publikací, které vyšly roku 2021 na pracovištích Akademie věd ČR. Vítěze jednotlivých kategorií určila desetičlenná porota v čele s Ivo Krausem.

Ceremoniálem provázal ředitel Nakladatelství Academia Jiří Padevět, který připomněl, že kniha je nepřekonatelné médium, „konzerva na informace“, což lidé v současné digitální době někdy opomíjejí. I proto je důležité odborné publikace oceňovat.

Fotogalerii naleznete [zde](#) •

DĚJINY ŽIDŮ JSOU SOUČÁSTÍ PŘÍBĚHU ČESKÝCH ZEMÍ, dokládá nová kniha

Židé žijí na území dnešní České republiky přinejmenším od 10. století a od středověku po současnost se podílejí na utváření společných dějin. Dosavadní historické přehledy nicméně židovskou zkušenost pojímaly často spíše odděleně. Na pulty knihkupectví přichází kniha *Židé v českých dějinách. Společná cesta dějinami*, která nabízí nový pohled.

Autoři včleňují příběh židovských komunit do rámce českých dějin a zaměřují se na vzájemnou provázanost s nežidovským obyvatelstvem. Publikace je výsledkem několikaleté práce devíti badatelů z pěti zemí, editory a spoluautory jsou **Kateřina Čápková** z [Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR](#) a **Hillel J. Kieval** z Washington University v St. Louis.

Kniha se od jiných publikací na toto téma odlišuje zejména využíváním židovských pramenů jako stěžejních zdrojů informací. Vychází z různých dopisů, cestopisů, memoárů, deníků, ale také rabínských respons (odpovědi na zaslané či fiktivní dopisy), takanot (stanov židovských

obcí) či knížek pro židovské dívky. Díky nim je tak možné nahlédnout do pestrého světa židovských komunit a do každodennosti Židů ve městech i na venkově. Publikace je rozdělená do sedmi kapitol, řazených chronologicky od raného novověku po poválečné období 20. století. Poslední kapitola popisuje, jak se židovská komunita na našem území proměnila od roku 1945 do současnosti.

Publikace *Židé v českých dějinách. Společná cesta dějinami*, vydaná letos v červnu Nakladatelstvím Lidové noviny, je cenná i svým mezinárodním přesahem. Mezi autory patří mezi jinými Verena Kasper-Marienbergová z North Carolina State University, Joshua Teplitsky ze Stony Brook University nebo Michael Miller ze Středoevropské univerzity ve Vídni a další. Z českých historiků se na jejím vzniku vedle Kateřiny Čápkové podílel například Michal Frankl z [Masarykova ústavu a Archivu AV ČR](#).

Více se dočtete [zde](#) •

THE LIBRARY

in the era of ones and zeros

In the digital age, the library is not merely a traditional institution in a modern dust jacket. It must also adapt its activities to the needs of readers. How does the Library of the Czech Academy of Sciences fare in dealing with new challenges?

Floods, an explosion, digitisation... Just a small selection of what the Library of the Czech Academy of Sciences (CAS) has faced over the last two decades. How does a traditional institution cope with the pitfalls posed by the digital age, nature, and chance? What stories are unfolding among its bookshelves? Its director, **Magdaléna Vecková**, will guide us through the diverse pages of the Library.

How else can we start than by asking: what books did you read during the summer?

I started off with a bit of light reading, a Dick Francis detective story, after which a range of different genres awaited me. At the Library of the CAS, we recently finished collecting entries for the current (third) edition of our [Ilustory](#) literary contest, for which I serve as a juror. It has only one main condition and assignment: to write a short story based on a selected historical book illustration. Anyone can enter the contest, regardless of age or previous writing experience. We place no limits on imagination, either. We always receive a lot of stories, and they kept me company on holiday this year.

You have worked at the Academy since 2005, and specifically at its Library since 2011, which you have now headed for five years. We can't help but ask about the devastating floods in August 2002 that also affected our headquarters. At that time, you were working at the Central Bohemian Regional Authority and coordinating the restoration of the areas damaged by the floods. What comes to mind, twenty years later?

The water, the despair of the people, the hopelessness – and it being a fitting instance of the school of life. I was only just starting out in terms of work, and I was able to help people and especially municipalities at least as the “guy in the chair”. To this day, I admire the dedication of the mayors who were in charge of the municipalities while working at their main job and at the same time dealing with their own problems caused by the floods.

How did the floods affect the Library's collections?

Fortunately, our collections were not flooded by the water. Immediately after the flood, the Library cooperated with the affected CAS institutes and participated in the rescue of their collections – from the [Institute of Archaeology](#) on Malá Strana (Prague), its Archive on the banks of the Vltava River in Zámky, and the [Institute of Philosophy](#) in Jilská Street. For many days, my colleagues took turns driving to the affected areas and were literally rescuing and prying books and journals out of the mud. Among the affected holdings were also photographs, films, maps, slides, and collection artefacts. Some of the materials were irrevocably destroyed by the water.

What did you do with the damaged books that could be saved?

We built a drying station complete with a disinfection unit in the depository in Jenštejn. The rescued books and maga-

Ing. Magdaléna Vecková

Director of the Library of the CAS

She has been working at the Library of the Czech Academy of Sciences since 2011. In 2013, she took on the position of Deputy Director and Head of the Administration and Economics Department. Since 2017, she has served as Director of the Library, and this year marks the beginning of her second term.

zines, with the exception of rare prints, were temporarily frozen and then placed in a dryer for two weeks to dry out at the optimum temperature. We then disinfected them. Within one year, we were able to get the last of the rescued books back to their owners.

Speaking of a series of unfortunate anniversaries: next year it will be ten years since the gas explosion in Divadelní Street [the cross street from the CAS headquarters] which destroyed the Library premises... How did you cope with the aftermath?

We were already providing loan services from our cloakroom a week after the explosion, and for three weeks, we also created a temporary study room on the makeshift premises. In 21 days, we reopened the Reprography and Bookbinding Centre. At the beginning of June, all services were restored to their original premises. No one expected such a quick recovery shortly after the explosion. We even took

In our Library, we have volumes that are hundreds of years old and can still be read today without much restriction – not to mention the irreplaceable sensory experience that reading printed books provides, from the aroma of old paper to the rustle of page-turning. At a time when so many human activities are moving online, printed books constitute a kind of island in the real world where we can, for at least a little while, take a break from the ones and zeros.

Magdaléna Vecková, Director of the Library of the Czech Academy of Sciences

advantage of the situation to refurbish the premises of the refreshment room, which now lives up to its purpose and is popular among library visitors.

▼ Twenty years since the flood, ten since the explosion – that’s enough time to take stock. How far has the Library come in two decades?

The Library has always tried to keep up with trends at home and around the world and to anticipate and adapt services. It was one of the first to gradually change its cataloguing system from index cards to databases and to incorporate databases and e-books into its catalogue. In 2000, it gained access to [Web of Science](#), a unique global database at the time. Digitisation was also rapidly gaining importance at the time of the floods. Therefore, a digitisation workplace was founded at the detached office in Jenštejn in 2003. Twenty years on, access to [electronic information resources](#) is now a given. In 2015, we were one of the first to launch online registration for remote access to electronic information resources. We are now preparing to implement BankID to make this service even more accessible.

▼ Let’s move on to the services the Library of the CAS offers. Has the COVID-19 pandemic, for instance, brought about any change in trends in this regard?

The Library provides a vast amount of digitised content, and by offering online registration, which also allows for the renewal of existing memberships, we were able to continue to offer at least remote services and start providing them to previously unregistered users. We also joined the so-called COVID regime of the [Kramérius](#) open-source software of a select number of libraries. It allowed access to nearly all publications in the digital archives of the Library of the Czech Academy of Sciences, the National Library of the Czech Republic, and the Moravian Library for a period of about one year. In July 2021, this project was followed by providing access to works previously unavailable on the market. It is also worth mentioning that we converted our cloakroom to a self-service system. This means that in the event of another lockdown, we can use the lockers as collection points (PO boxes) and provide physical loan services contact-free.

▼ How did the COVID-19 pandemic affect library life? Has it “helped” you in some of your activities – for instance, speeding up digitisation?

The digitisation centre in Jenštejn is one of the largest in the Czech Republic. We did not increase our production during the pandemic, but we tried to keep it steadily going despite the various restrictions. In terms of digitised publications, however, we tried to make as much of the contents of the [Digital Library of the CAS](#) as accessible as possible. Thanks to the advancement of the [Kramérius](#) system, we were able to achieve this.

▼ One of the projects which you are working on, among others, with the Centre of Administration and Operations of the CAS, is the [European Open Science Cloud](#). Could you describe the project, which is designed for the protection and faster sharing of data and research results?

The Library is coordinating the project’s development at the CAS. Its aim is to ensure the secure storage and management of research data in accordance with the so-called FAIR principles. The working group includes, in addition to colleagues from the [Centre of Administration and Operations](#), representatives from all three research areas in order to cover as many specifics of individual scientific fields as possible.

▼ What will the European Open Science Cloud provide?

In addition to providing sufficient technical infrastructure, a team will be created to support researchers in managing research data. These activities are part of a national project to create a national repository infrastructure that will join [EOSC – the European Open Science Cloud](#). At the national level, our Library is working on the preparation of this project together with representatives of the largest Czech universities (Charles University, Masaryk University, Czech Technical University) and with the preparatory team led by Luděk Matyska, representing the [e-INFRA CZ](#) infrastructure.

▼ What stage is it at now and how are the institutes involved?

At the moment, the working groups are defining the services that the infrastructure should provide. What’s next

in line are preparations of the description of the planned architecture of the solution at the national level. We expect that the [Johannes Amos Comenius Programme](#) call, to which we will submit the project, will be announced early next year. If it successfully passes the evaluation process, its implementation should start before the end of 2023 and should run until 2028.

▮ There is a lot of talk at the moment about the predatory practices of publishers...

The current practice of publishing blacklists of predatory journals is proving to be outdated. The line between a predatory journal and a lower quality journal is not always clear-cut and is subject to change rapidly.

▮ How, specifically?

Modern forms of predation are taking hold – the formal features are already taken care of by publishers, or the initially high-quality journal changes and begins publishing a larger number of articles, often as part of special editions. The evaluation of a given title must be carried out by experts in the particular field. They are the only ones who can conduct a content analysis and learn about the workings of the journal from colleagues who have experience with it, see whether a robust peer review process is implemented. Our Library is monitoring how the practices of predatory journals and publishers are evolving. It disseminates information to users on the website and by way of lectures. What plays an important role in evaluating research output is the storing of data files in data repositories. The [ASEP](#) repository that we manage can also be used to store scientific data.

▮ You are also researching the history of book culture. What projects does this involve?

This research is mainly conducted by the [Department of Historical Bibliography](#), which is focusing on older Czech book culture and preparing its infrastructure in the form of the [Bibliography of Foreign-Language Printed Bohemica up to 1800](#). Our bibliographers are particularly interes-

ted in the history of Czech book printing, including its production in Hebrew and book illustrations, such as frontispieces and illustrations in Ovid's *Metamorphoses*. The Swedish booty of books from Bohemia and Moravia from the Thirty Years' War is also currently the subject of research. But we also engage in applied research by making information resources accessible and developing new research tools. Projects such as [Knihověda.cz](#) or [E-ilustrace](#) are also worth mentioning.

▮ What kind of rare books can we find in the Library's collections?

Our Historical Collection is one of the smaller collections – it contains 100 manuscripts and incunabula and approximately twenty-five thousand volumes of books from the 16th–18th centuries, in some cases overlapping into the mid-19th century. Our rarest artefact is the so-called [Martinice Bible](#) dating back to the first half of the 15th century. It is one of the best copies of the Bible of Czech origin from that time. However, it is especially valued for the oldest depiction of Master John Huss – in a figural initial, he is depicted directly as on the burning pyre. In 1967, the manuscript was purchased by the Main Library of the Czechoslovak Academy of Sciences.

▮ If you had to choose one book from the collections, what would it be?

I have a weakness for plant atlases, and if I add my admiration for old books, Mattioli's *Herbarium* from the 16th century comes to mind, its hundreds of botanical woodcut illustrations with detailed descriptions making it stand out. Due to its age, it is not routinely showcased to the public, but it can be viewed in its e-form at the [Digital Library of the CAS](#).

▮ The purpose of an academic library is, of course, to lend and store books. What is your membership count? Is the number of library users growing?

As of August this year, we've recorded 6,207 users who have had a valid membership for a certain period of time in the

THE WINDOWS OF THE LIBRARY OF THE CAS ARE WIDE OPEN

The Library of the CAS also works on projects outside our home institution. For instance, it cooperates with other libraries on the [Knihovny.cz](#) portal, where users can search the catalogues of the involved institutions. Other projects focus on digital humanities. One example is the [LINDAT/CLARIAH-CZ](#) infrastructure, through which the Library is involved in [DARIAH EU](#). In the Czech milieu, the Library has also worked on the [INDIHU](#) project, which provides tools and infrastructure for research in the humanities. It includes [INDIHU Exhibition](#) – a tool for creating virtual exhibitions, which the Library is developing with the Olomouc Museum of Art. The Library also coordinates the ProArc digital data production system and the [ARCLib](#) archiving project. The Library is also connected to projects outside the Czech Republic: “This includes [EOD – eBooks on Demand](#), by way of which we are involved in a network of European libraries offering digitisation on demand. It ties in with the [EODOPEN](#) project, which focuses on free access to newer titles,” says Magdaléna Vecková, Director of the Library of the Czech Academy of Sciences.

last 365 days, of which 41% use remote access only. Remote access is one of the reasons why we are able to attract readers.

One of the Library's projects for the wider public is the Librarian Detectives...

Librarian Detectives is a series of popular educational videos [in Czech only]. The individual episodes introduce our historical collection and illuminate the field of library science for the public, especially younger generations. The seven-part web series is also accompanied by an eponymous podcast series and a range of text and image sources. We wanted to come up with a format that could be used as an educational tool in history or art history classes, but that would also appeal to fans of new technologies and artists.

Are there any other popularisation activities in the works?

We are planning more educational side events to complement the Librarian Detectives – for example, at the School of Czech Language and Literature in October as part of the Open Science project or next year at the Czech Science Fair. And, in the near future, also participation at the Czech European Researchers' Night. This year's theme, All the Senses, will allow visitors to listen to our selection of books or attend a dance performance by the Tantehorse theatre company.

How do you see the future of printed books? Are we on the threshold of the e-age?

E-books certainly have undeniable advantages – you can store thousands of them on a single handheld device.

But at the same time, display technologies and electronic formats have a tendency to rapidly become obsolete. If we treat printed books with care, this cannot happen to them. In our Library, we have volumes that are hundreds of years old and can still be read today without much restriction – not to mention the irreplaceable sensory experience that reading printed books provides, from the aroma of old paper to the rustle of page-turning. At a time when so many human activities are moving online, printed books constitute a kind of island in the real world where we can, for at least a little while, take a break from the ones and zeros. So, yes: we are on the threshold of the electronic age, perhaps even beyond it, but at the same time, there is no sign that printed books will soon meet their demise.

This year marks the second term of you being Director of the Library of the Czech Academy of Sciences. What are your plans for the Library in the years to come?

I would like our Library to continue to be a stable institution not only for the Czech Academy of Sciences, but also for library users and the general and professional public. As the Library is also a research institution, we will carry on with our research activities and the development of information systems that are used for digitising and making documents accessible online. We want to seek out new collaborations and follow current and emerging trends. I believe that in this era of ones and zeros, there are many positive changes to look forward to.

Number of users
6,207 annually
(August 2022)

Newly acquired books
5,945
(since the beginning of 2022)

47,702
(since 2017)

Total amount of printed books
(excluding periodicals)

511 720
(2022)

Digitisation
of books and 243 periodicals
4,400,000 pages in total

Subscriptions to e-magazines
95,281
(with overlap and including Open Access titles)
1,385,945
(in the Demand Driven Acquisition model: option to access full text for up to 5 minutes, then option to request title)

E-books
538,322
(subscriptions and purchases, including OA titles)

Interlibrary Loan Services
1,289 requests in total
(2021)

Greenhouse gases in soil, algebra, fish ecology, and modern history. Just a brief selection of the research areas pursued by some of the eleven newly awarded researchers. They received their honorary medals of the Czech Academy of Sciences from its President Eva Zažímalová on 14 September 2022 at the Academy headquarters at Národní Street in Prague. The highest award that the Academy of Sciences bestows – the De scientia et humanitate optime meritis medal – also found its new laureate, microbiologist Milošlav Šimek. The ceremony opened with a speech by the President of the Czech Academy of Sciences, Eva Zažímalová. She emphasised the essence of scientific work, which comprises “the natural need to learn about the world and its laws”. According to Prof. Zažímalová, this also lies at the core of the spirit of the Academy. “A spirit that is at one with the fact that in order to understand the world, we must continuously be getting to know it. This knowledge cannot be achieved except through curiosity, a willingness

to ask new questions and overcome obstacles, and through patient and systematic research,” she explained.

The Czech Academy of Sciences endorses the statement of the Czech Rectors Conference and the Learned Society condemning the Russian missile strike that hit the two largest universities in Mykolaiv, Ukraine, on 15 July 2022. Eva Zažímalová, President of the CAS, considers the actions of the Russian troops to be completely unacceptable.

Those who visit the main building of the CAS will be able to experience the adventure of discovering and encountering faraway places and cultures at the Czechoslovakia in the Orient: The Orient in Czechoslovakia 1918–1938 exhibition. On view are also artefacts brought from the Orient and objects that were intended for export to these countries from Czechoslovakia. The exhibition is on view for free at the main building of the Czech Academy of Sciences (Národní Street) until 6 November 2022 every weekday from 10 AM to 6 PM. •

VĚDA FOTOGENICKÁ
LUCIE PAUCHOVÁ
 Biologické centrum AV ČR

Chrostikárium: larvy chrostíka *Polycentropus flavomaculatus*

A VĚDA A VÝZKUM

Akademie věd
České republiky

Oficiální magazín AV ČR

Populárně-naučné časopisy ZDARMA

Všechna periodika, která Akademie věd ČR vydává, jsou zdarma **online** na stránkách www.avcr.cz/casopisy.

www.avcr.cz

AKADEMICKÝ BULLETIN

Vydává

Středisko společných činností AV ČR, v. v. i.
Národní 1009/3, 110 00 Praha 1
IČO 60457856

Adresa redakce

Odbor akademických médií DVV SSČ AV ČR
Národní 1009/3, 110 00 Praha 1
tel.: +420 221 403 513
e-mail: wernerova@ssc.cas.cz

Šéfredaktor

Viktor Černoch
e-mail: cernoch@ssc.cas.cz

Editor

Luděk Svoboda
e-mail: svobodaludek@ssc.cas.cz

Redaktoři

Zuzana Dupalová, Jan Hanáček, Leona Matušková,
Zuzana Šprinclová a Markéta Wernerová

Fotografka

Jana Plavec

Produkční

Markéta Wernerová

Korektorka

Irena Vítková

Překladatelka

Tereza Novická

Sociální sítě

Anna Jaklová

Grafika

Josef Landergott a Luděk Svoboda

Redakční rada

Markéta Pravdová (předsedkyně), Ondřej Beránek (místopředseda),
Martin Bilej, Eva Doležalová, Zdeněk Havlas, Jiří Chýla, Jiří Ludvík,
Ilona Müllerová a Kateřina Sobotková

Elektronický měsíčník *AB / Akademický bulletin* vychází jednou měsíčně kromě července a srpna (10× ročně) výlučně pro vnitřní potřebu Akademie věd ČR. Uzávěrka dalšího čísla je vždy **do konce předchozího měsíce**. Číslo 8–9/2022 vyšlo 30. září 2022.

Jakékoli šíření části či celku v libovolné podobě je bez písemného souhlasu vydavatele výslovně zakázáno. Nevyžádané materiály se nevracejí. Za obsah inzercí redakce neodpovídá. Změny vyhrazeny.

Všechny texty stejně jako fotografie na str. 2, 3, 7, 9, 10–16, 22–25, 29, 30, 34, 36 jsou uvolněny pod svobodnou licencí CC BY-SA 3.0 CZ.

https://www.linkedin.com/company/akademie-ved-ceske-republiky/akademie_ved_cr

https://twitter.com/akademie_ved_cr

www.avcr.cz

<https://cs-cz.facebook.com/akademieved/>

<https://www.instagram.com/akademievedcr/>

<https://twitter.com/CzechAcademy>

Máte námět na téma nebo byste chtěli přispět článkem do rubriky „Z pracovišť“? Napište nám na cernoch@ssc.cas.cz nebo svobodaludek@ssc.cas.cz.